

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна бакалаврська робота містить 84 сторінки, 2 таблиці, 8 рисунків, список джерел з 41 найменувань, 2 додатки.

Фінансування проектів розвитку підприємств АПК в Україні

Об'єктом дослідження є фінансування проектів розвитку підприємств АПК в Україні.

Предметом дослідження є фінансові інструменти, які використовуються для фінансування проектів в цій галузі, а також аналіз ефективності фінансування проектів в АПК в Україні.

Мета кваліфікаційної бакалаврської роботи є дослідження фінансування проектів розвитку підприємств агропромислового комплексу (АПК) в Україні. Дослідження має на меті вивчення різних фінансових інструментів, які можуть використовуватися для фінансування проектів в АПК, а також вивчення досвіду інших країн у цій сфері.

Відповідно до поставленої мети були визначені такі завдання:

- проаналізувати сучасного стану фінансування проектів в агропромисловому комплексі України;
- дослідити міжнародний досвід фінансування проектів в агропромисловому секторі;
- визначити потенційні джерела фінансування проектів в агропромисловому комплексі України;
- оцінити ефективності фінансових інструментів в контексті агропромислового комплексу України;
- розробити рекомендацій щодо вдосконалення системи фінансування проектів в агропромисловому комплексі України.

Практичне значення отриманих результатів. На базі дослідження фінансування проектів АПК в Україні були розкриті основні принципи та моделі фінансування, інноваційні інструменти фінансування проектів розвитку АПК в Україні. Визначено перспективні напрямки та рекомендацій для ефективного фінансування проектів розвитку АПК в Україні

Рік виконання кваліфікаційної бакалаврської роботи 2023.

Рік захисту роботи 2023.

Ключові слова: Агропромисловий комплекс, фінансування проектів, інструменти фінансування, програми фінансування, механізми фінансування, банківське кредитування, державна підтримка.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1	8
ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФІНАНСУВАННЯ ПРОЕКТІВ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ АПК В УКРАЇНІ	8
1.1 Поняття фінансування проектів	8
1.2 Інструменти фінансування проектів розвитку підприємств АПК в Україні.....	12
1.3 Аналіз досвіду фінансування проектів АПК в Україні та за кордоном	21
РОЗДІЛ 2	28
АНАЛІЗ ФІНАНСУВАННЯ ПРОЕКТІВ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ АПК В УКРАЇНІ	28
2.1 Стан фінансування АПК в Україні.....	28
2.2 Аналіз існуючих програм та механізмів фінансування проектів АПК в Україні	38
РОЗДІЛ 3	55
ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПОКРАЩЕННЯ ФІНАНСУВАННЯ ПРОЕКТІВ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ АПК В УКРАЇНІ	55
3.1Пропозиції щодо розширення інструментів фінансування проектів АПК в Україні	55
3.2 Визначення перспективних напрямків фінансування проектів розвитку підприємств АПК в Україні.....	61
ВИСНОВКИ	69
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	74
ДОДАТКИ	81

ВСТУП

Актуальність теми. Агропромисловий комплекс України є одним з найважливіших секторів економіки, оскільки він відіграє ключову роль у забезпеченні харчової безпеки країни, створенні робочих місць і залученні інвестицій. Фінансування агропромислового сектору є дуже важливим, оскільки воно сприяє розвитку сільського господарства, підвищенню врожайності, покращенню якості продукції та впровадженню новітніх технологій. Забезпечення фінансових ресурсів для аграрних підприємств допомагає їм придбати сучасне обладнання, придбати насіння, добрива та інші матеріали, необхідні для сільськогосподарського виробництва. Крім того, фінансування дозволяє забезпечити необхідний капітал для розширення площі обробленої землі і модернізації існуючих підприємств.

Перспективи фінансування агропромислового сектору України також дуже великі. Країна має значний потенціал для зростання виробництва сільськогосподарської продукції, оскільки володіє родючими ґрунтами та сприятливим кліматом. Залучення інвестицій у розвиток аграрного сектору може сприяти впровадженню сучасних технологій і методів вирощування, що підвищить продуктивність і конкурентоспроможність українських сільськогосподарських підприємств на міжнародному ринку. Крім того, розвиток агропромислового комплексу сприятиме збалансованому розвитку сільських територій, зменшенню міграції населення до міст і створенню нових робочих місць у сільській місцевості.

Незважаючи на складний час і значні втрати, спричинені повномасштабним вторгненням РФ на територію України, уряд повинен надавати належну увагу фінансуванню агропромислового комплексу, забезпечуючи доступ до кредитних ресурсів, створюючи фінансові пільги для сільськогосподарських підприємств і привертаючи інвестиції. Адже АПК є одним з ключових секторів

економіки України і важливим джерелом забезпечення продовольства для населення України та світу.

Фінансування проектів розвитку підприємств АПК в Україні є актуальною проблемою в сучасних умовах розвитку економіки країни. Сільське господарство та інші галузі аграрної сфери є важливим сектором української економіки, що відіграють важливу роль у забезпеченні національної безпеки та харчової незалежності країни. Забезпечення фінансування проектів є важливим етапом в розвитку підприємств, особливо в сільському господарстві, де існують великі інвестиційні потреби.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематику фінансування розвитку підприємств АПК в Україні досліджували такі вітчизняні науковці як Хміль Л.В., Ільченко М.О., Хомич О.В., Саблук П.Т, Дем'яненко М.Я., Діброва А.Д., Гудзь О.Є., Гайдуцький П.І., Юрчишина В.В., Могильний О.М. , Збарський В.К., та інших вітчизняні вчені.

Дана робота присвячується дослідженню проектів розвитку підприємств агропромислового сектору України.

Метою дослідження є аналіз і вивчення існуючих методів та джерел фінансування, оцінка їх ефективності і визначення можливих шляхів покращення системи фінансування для підтримки сталого розвитку АПК.

Відповідно до поставленої мети були визначені такі завдання:

- проаналізувати сучасного стану фінансування проектів в агропромисловому комплексі України;
- дослідити міжнародний досвід фінансування проектів в агропромисловому секторі;
- визначити потенційні джерела фінансування проектів в агропромисловому комплексі України;
- оцінити ефективності фінансових інструментів в контексті агропромислового комплексу України;
- розробити рекомендацій щодо вдосконалення системи фінансування проектів в агропромисловому комплексі України.

Об'єктом дослідження є фінансування проектів розвитку підприємств АПК в Україні

Предметом дослідження є фінансові інструменти, які використовуються для фінансування проектів в цій галузі, а також аналіз ефективності фінансування проектів в АПК в Україні.

Методи, що використовуються в процесі дослідження - логічного узагальнення (визначення основних питань теоретико-методичних засад фінансування проектів), аналіз та синтез (аналіз фінансування проектів розвитку підприємств АПК в Україні, аналіз сучасного стану АПК в Україні), метод порівняння (порівняння із зарубіжним досвідом фінансування проектів розвитку АПК), економіко-статистичний (виявлення тенденцій сучасного стану АПК в Україні), табличний та графічний.

Теоретична, методична та практична значущість отриманих результатів. На базі дослідження фінансування проектів АПК в Україні були розкриті основні принципи та моделі фінансування, інноваційні інструменти фінансування проектів розвитку АПК в Україні. Визначено перспективні напрямки та рекомендацій для ефективного фінансування проектів розвитку АПК в Україні.

Інформаційна база дослідження: наукові публікації вчених-економістів, підручники, монографії, дисертації, статті у наукових періодичних виданнях, офіційна звітність Міністерство аграрної політики та продовольства України, офіційні ресурси мережі Internet.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

У Розділі 1 Досліджено теоретичні аспекти фінансування проектів розвитку підприємств АПК в Україні, розглянуто інструменти фінансування проектів розвитку підприємств АПК в Україні та досвід фінансування проектів АПК в Україні та за кордоном.

У Розділі 2 Проаналізовано стан фінансування агропромислового комплексу України та аналіз існуючих програм та механізмів фінансування проектів АПК в Україні.

У Розділі 3 Надані пропозиції щодо розширення інструментів фінансування АПК в Україні та визначено перспективні напрямки фінансування проектів розвитку підприємств АПК в Україні.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФІНАНСУВАННЯ ПРОЕКТІВ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ АПК В УКРАЇНІ

1.1 Поняття фінансування проектів

У наш час проектне фінансування є популярним способом залучення та управління інвестиціями в реальному секторі економіки, як у розвинених промислових країнах, так і в країнах, що знаходяться на початковій стадії розвитку. Фінансування проектів відноситься до процесу залучення необхідних фінансових ресурсів для реалізації певних проектів або ініціатив. Це включає в себе пошук, отримання, керування та використання коштів, необхідних для виконання проектних завдань та досягнення поставлених цілей.

Зважаючи на аналіз понять, що містяться у науковій літературі, очевидно, що в даний час існує різноманітність підходів до визначення терміну "проектне фінансування", а наявні визначення відображають лише окремі аспекти цієї економічної категорії. За традиційним підходом проектне фінансування розглядається як метод залучення довготермінового позикового фінансування для великих проектів шляхом використання фінансового інжинірингу і базується на підставі грошового потоку, який створюється самим проектом. [1]

Існує три основні визначення проектного фінансування:

1. Проектне фінансування - це форма фінансування, яка залежить від життєздатності самого проекту, а не від платоспроможності та гарантій його учасників.

2. Проектне фінансування є механізмом фінансування інвестицій, який забезпечує ефективність діяльності підприємства та генерує достатні грошові потоки.

3. Проектне фінансування - це процес об'єднання різних джерел та методів фінансування конкретного інвестиційного проекту з розподілом ризиків між учасниками. [2, с.2]

Фінансування проектів є одним з видів інвестиційної діяльності, який завжди пов'язаний з ризиком, особливо у сучасних економічних умовах. Негативний інвестиційний клімат та законодавча база, яка не відповідає міжнародним стандартам управління проектами, є об'єктивними факторами, які ускладнюють реалізацію проектів. Щоб успішно фінансувати проект, необхідно дотримуватися наступних умов:

- інвестиції повинні бути розподілені таким чином, щоб забезпечити реалізацію проекту в обмежені терміни та фінансові рамки;
- витрати та ризики проекту повинні бути зменшені завдяки відповідній структурі та джерелам фінансування, а також різним організаційним заходам, таким як податкові пільги, гранти та різноманітні форми участі.

Загальною метою проектного фінансування є здійснення фінансування проекту за допомогою різноманітних фінансових інструментів з використанням грошових потоків, які генерує проект, та забезпеченням боргу активами учасників фінансування.

Фінансування проектів може здійснюватися з різних джерел, залежно від типу проекту і його характеристик, можуть використовуватися різні форми фінансування, такі як:

- Бюджет організацій: Багато організацій, особливо урядових агентств та некомерційних організацій, мають власні бюджети, з яких можуть виділятися кошти на фінансування проектів.
- Державні асигнування: Уряди можуть надавати фінансування для певних проектів, які вони вважають важливими для економіки, інфраструктури, освіти, науки тощо. Це може бути виділення коштів з державного бюджету або створення спеціальних фондів для фінансування певних секторів.

- Комерційні позики: Організації можуть залучати фінансування через комерційні позики від банків або інших фінансових установ. Це можуть бути короткострокові кредити, довгострокові позики або кредитні лінії.

- Спонсорські внески: Компанії або приватні особи можуть фінансувати проекти як спонсори, надаючи грошову підтримку в обмін на рекламу, публічне визнання або інші вигоди. Це часто використовується в спортивних, культурних або благодійних проектах.

- Гранти: Багато фондів, організацій та урядів надають гранти для фінансування проектів у різних галузях. Гранти можуть бути безповоротні, коли кошти не потрібно повертати, або повернення грантів може бути пов'язане з досягненням певних цілей проекту.

- Власний капітал: Організації можуть використовувати власні ресурси та капітал для фінансування проектів. Це може включати внутрішні накопичення, прибуток, продаж акцій або інші джерела внутрішнього фінансування.[3]

Процес фінансування проектів зазвичай включає в себе такі етапи:

- Планування фінансування: оцінка фінансових потреб проекту, визначення вартості, складання бюджету та розробка стратегії фінансування.

- Пошук фінансування: ідентифікація можливих джерел фінансування та підходів до залучення коштів, включаючи пошук інвесторів, звернення до фінансових установ, подання грантових заявок тощо.

- Оцінка ризиків та вигоди: аналіз фінансової стійкості проекту, оцінка потенційних ризиків і переваг, зв'язаних з різними джерелами фінансування.

- Отримання фінансування: підготовка і подання фінансових пропозицій, переговори з потенційним інвестором або фінансовими установами, укладання угод і отримання фінансових ресурсів для проекту.

- Керування фінансами: ефективне управління отриманими фінансовими ресурсами, враховуючи бюджет проекту, витрати, розрахунки з кредиторами або інвестором, фінансову звітність та контроль за використанням коштів.

- Моніторинг та звітність: систематичне відстеження фінансового стану проекту, збір та аналіз фінансової інформації, підготовка фінансових звітів та звітності для зацікавлених сторін.

Залежно від характеру проекту і його розміру, процес фінансування може бути досить складним і вимагати значних зусиль для залучення необхідних фінансових ресурсів. Планування і стратегічне підходи до фінансування проектів грають важливу роль у забезпеченні успіху проекту та досягненні його цілей.[4]

Таблиця 1.1 - Переваги та недоліки проектного фінансування

Переваги	Недоліки
1. У фінансуванні проекту беруть участь партнери - це можуть бути інвестиційні фонди або приватні особи, які мають певний склад та проявляють зацікавленість у реалізації даного проекту.	1. Витрати на транзакції стають високими через складність підготовки до їх здійснення.
2. Передбачає фінансування окремого інвестиційного проекту.	2. Процес організації проектного фінансування займає достатньо багато часу.
3. Застосування інвестиційного проектування є більш ефективним способом розподілу ризиків та потенційного прибутку між учасниками проекту, порівняно з традиційним методом кредитування.	3. Проектне фінансування коштує більше, ніж традиційний кредит.
4. Має належно структурований та організований розподіл ризиків, а також наявну систему гарантій, яка зменшує ці ризики.	
5. Гнучкість проектного фінансування в цілому.	

Джерело: розроблено автором на основі [2]

Проектне фінансування є широко поширеною стратегією привертання та організації інвестицій у реальний сектор економіки. Воно знаходить застосування як у промислово розвинутих країнах, так і в нових індустріальних та розвиваються націях. Існує безліч успішно реалізованих проектів, які отримали значні обсяги фінансування через схеми проектного фінансування, навіть до 100 млн доларів США. Для успішної реалізації великих проектів, особливо міжнародних, використовуються різні комбінації джерел фінансування. Це можуть бути боргове та пайове фінансування, зовнішнє та внутрішнє фінансування, гранти та організаційні структури. Компанії та проектні організації намагаються залучити різні джерела фінансування, щоб зменшити ризики та

забезпечити стабільність проекту. Україна також використовує різноманітні форми проектного фінансування для великих інвестиційних проектів. Серед них варто відзначити схеми, які поєднують залучення іноземних інвестицій з обмеженим регресом. Це означає, що іноземні інвестори мають певну гарантію повернення своїх інвестицій, але з обмеженнями у випадку невиконання певних умов проекту.

Також використовуються схеми фінансування під державну гарантію компенсації та захист від політичних ризиків. Це може включати страхування ризиків або надання привілейованого статусу кредиторам. Такі заходи допомагають залучити інвестиції, надаючи інвесторам додаткову впевненість у безпеці їхніх інвестицій. Успішні форми проектного фінансування, що застосовуються в українських умовах, сприяють розвитку інвестиційної діяльності та стимулюють впровадження великих проектів в різних галузях економіки. Залучення іноземних інвестицій та захист від ризиків є важливими чинниками для забезпечення стійкого економічного росту та модернізації країни.

1.2 Інструменти фінансування проектів розвитку підприємств АПК в Україні

Фінансування підприємств АПК в Україні є дуже важливим, а інструменти фінансування є невід'ємною частиною цього процесу. АПК в Україні відіграє значну роль у економіці країни, забезпечуючи продовольство і сировину для внутрішнього споживання та експорту. Щоб підприємства АПК могли ефективно функціонувати, необхідне фінансування для придбання сільськогосподарської техніки, витрат на посівну матеріалу, оплату праці та інші витрати. Без належного фінансування підприємства АПК можуть стикатися з обмеженими можливостями розвитку, недостатньою конкурентоспроможністю і нездатністю задовольнити вимоги ринку. Тому, розробка ефективних інструментів фінансування та їх

доступність для підприємств АПК є критично важливими для стимулювання розвитку сільського господарства в Україні та забезпечення продовольчої безпеки.

Традиційними інструментами фінансування проектів розвитку підприємств АПК в Україні є державні підтримки та субсидії, банківське кредитування, інвестиційні фонди та гранти.

Державні підтримки та субсидії: Уряд України надає різні форми фінансової підтримки підприємствам АПК, зокрема субсидії на розвиток сільського господарства, компенсації витрат на придбання сільськогосподарської техніки та обладнання, пільгові кредити тощо. Державні підтримки та субсидії - це інструменти, які використовуються урядами для надання фінансової або іншої допомоги певним галузям, компаніям або населенню з метою сприяння їх розвитку, підтримки економічної стабільності, забезпечення соціальної справедливості або досягнення інших цілей держави. Ці заходи можуть бути спрямовані на різні сфери діяльності, такі як промисловість, сільське господарство, транспорт, енергетика, освіта, охорона здоров'я, житлове будівництво та інші. Наприклад, держава може надавати підтримку виготовлювачам екологічно чистих автомобілів, субсидії для сільських господарств або стипендії студентам з низьким рівнем доходу. Такі заходи можуть включати фінансову допомогу, таку як безповоротні субсидії, позики з пільговими умовами або гарантії на позики. Крім того, державні підтримки можуть бути надані у вигляді податкових пільг, зниження тарифів на електроенергію або інших послуг, спрощення регуляторних процедур, надання державних замовлень та інших форм допомоги. Метою державних підтримок та субсидій є збалансоване розподілення ресурсів, стимулювання економічного росту, зменшення соціально-економічних нерівностей та підтримка певних галузей або груп населення. Однак, ці заходи також можуть мати негативні наслідки, такі як недостатня ефективність використання ресурсів, спотворення конкуренції або залежність від державних підтримок.

У загальному, існує кілька способів, якими держава підтримує сільськогосподарських виробників, а саме: 1) пряма бюджетна підтримка у вигляді субсидій та дотацій, 2) податкові пільги, і 3) державне втручання в ціноутворення, наприклад, шляхом обмеження експорту або імпорту. Починаючи з 1998 року, основним джерелом державної підтримки сільськогосподарських виробників в Україні стали податкові пільги. Наразі, це єдиний податок 4-ої групи спрощеної системи оподаткування. До 2017 року також існував спеціальний режим оподаткування ПДВ в сільському господарстві. Цінова підтримка шляхом втручання в ціноутворення раніше займала друге місце, але останнім часом цей вплив значно зменшився. Пряма та непряма бюджетна підтримка йдуть практично однаковими кроками. Загалом, загальна оцінка державної підтримки на 2021 рік становить 19,3 млрд грн (у формі прямої бюджетної підтримки, податкових пільг та цінової підтримки). Такий же обсяг очікується і в 2022 році. Цікаво, що недавно значні обсяги підтримки, які надавалися у формі податкових пільг та бюджетної підтримки, зменшувалися через державне втручання в ціноутворення на ринку сільськогосподарської продукції в Україні. Пряма державна підтримка включає суму видатків, яка передбачена в Державному бюджеті України під назвою "Фінансова підтримка сільгосптовар виробників ". В проєкті Державного бюджету на 2022 рік заплановано виділення 4,4 млрд грн для забезпечення такої підтримки. Податкові пільги для підприємств аграрного сектору визначаються як різниця між фактичним податковим навантаженням, що виникає внаслідок спеціального режиму оподаткування єдиним податком 4-ої групи спрощеної системи оподаткування, та потенційним податковим навантаженням, яке включало би оподаткування прибутку та земельного податку. До 2017 року основним джерелом податкових пільг для аграрних підприємств був спеціальний режим оплати ПДВ в сільському господарстві. Цей режим дозволяв сільськогосподарським виробникам зберігати суму ПДВ від продажу своїх товарів для компенсації витрат на вхідний ПДВ та для використання в інших виробничих цілях. Цінова підтримка відноситься до заходів, які впливають на ціну аграрної продукції і здійснюються державною політикою. Ці заходи можуть

включати введення експортних або імпорتنих квот, мит, адміністративне регулювання цін, обмеження виробництва на внутрішньому ринку, компенсацію ПДВ при експорті та інші. Позитивна цінова підтримка виникає, коли ціна продажу аграрної продукції виробником є вищою, ніж ціна на світовому ринку (наприклад, за рахунок імпорتنих мит або квот). Негативна підтримка, навпаки, відбувається, коли ціна продажу є нижчою за світову ціну (наприклад, через експортні мита або квоти). У разі позитивної цінової підтримки сільськогосподарські виробники отримують додатковий дохід, а при негативній підтримці вони отримують менше прибутку. Пряма державна підтримка в аграрному секторі здійснюється шляхом надання субсидій та дотацій з Державного та місцевих бюджетів України. Згідно з проектом закону Про Державний бюджет на 2022 рік, на 2020 рік сума підтримки становила 3,97 млрд грн, а на 2021 і 2022 роки передбачено відповідно 4,5 млрд грн та 4,4 млрд грн. Видатки на компенсацію вартості сільськогосподарської техніки збільшились, так само як і підтримка фермерських господарств. Вперше в 2021 році запуснені програми відшкодування втрат від загиблих посівів через надзвичайні ситуації та субсидії для виробників гречки. Також розглядаються програми з підтримки страхування в аграрному секторі та зрошення. Таким чином, державна підтримка стає більш адресною, надаючи фінансову допомогу безпосередньо виробникам, а також сприяючи залученню фінансових інституцій до фінансування виробництва.

[5]

Банківське кредитування: Підприємства АПК можуть отримати кредити від комерційних банків для розвитку своєї діяльності. Багато банків пропонують спеціалізовані кредитні програми для аграрних підприємств, які можуть включати пільгові умови погашення кредиту, розширення кредитних ліній, фінансування під забезпеченням сільськогосподарської власності тощо. Банківське кредитування - це процес надання грошових коштів, який здійснюється комерційними банками під певні умови та з обов'язковою поверненням отриманих коштів встановленим терміном із сплатою відсотків за користування кредитом. Банківське кредитування є важливою складовою фінансової системи і

використовується як засіб фінансування для фізичних осіб, підприємств, установ і державних органів. Банки надають кредити для різних цілей, таких як придбання нерухомості, автомобілів, освіти, підтримки підприємницької діяльності, покриття тимчасових фінансових потреб тощо. Умови кредитування, такі як відсоткова ставка, строк погашення, розмір платежів, обумовлюються між банком та клієнтом на основі кредитного договору. Під час кредитування клієнт зобов'язується повернути отриману суму в певний строк і сплачувати відсотки, що є винагородою банку за надані фінансові ресурси. Клієнт також може бути зобов'язаний надати забезпечення (наприклад, нерухомість, автомобіль) або мати поручителя, який гарантує погашення кредиту у разі невиконання зобов'язань.[6]

Кредитування може бути корисним для клієнта, оскільки дозволяє отримати необхідні кошти відразу, навіть якщо вони не знаходяться в наявності. Однак перед зверненням до банку для отримання кредиту слід ретельно вивчити умови, порівняти різні пропозиції, оцінити свою здатність погасити кредитні зобов'язання в установлені строки, щоб уникнути можливих фінансових проблем у майбутньому. У 2022 році аграрії отримували фінансові ресурси через державну програму «Доступні кредити 5-7-9%», яка була встановлена Порядком надання фінансової державної підтримки суб'єктам підприємництва, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 24.01.2020 р. № 28. Реалізацію Програми здійснювало Міністерство фінансів через уповноважені банки у співпраці з Фондом розвитку підприємництва. Програма спрощувала доступ до банківського кредитування для малого та середнього бізнесу, зокрема сільськогосподарських товаровиробників, шляхом надання кредитів за зниженою процентною ставкою. Завдяки Програмі, сільськогосподарські товаровиробники могли отримати кредити під 0% річних протягом шести місяців під час воєнного стану, а після цього періоду та до закінчення строку кредитування - під 5% річних з можливістю отримання державних гарантій у розмірі 80% на такі кредити. Найбільше кредитів було видано аграріям банками «ПриватБанк», «Райффайзен Банк», «Укргазбанк», «Ощадбанк», «Укресімбанк», «Креді Агріколь Банк» та «ПУМБ».[7]

Інвестиційні фонди: Існують спеціалізовані фонди, які залучають кошти від інвесторів з метою інвестування в сільськогосподарські проекти. Ці фонди можуть надавати фінансову підтримку на різних етапах розвитку проекту, включаючи початкове фінансування, розширення бізнесу та модернізацію. Інвестиційні фонди є фінансовими установами, які збирають кошти від різних інвесторів та інвестують їх у різні види активів з метою отримання прибутку. Ці фонди можуть мати різні форми організації, такі як взаємні фонди, пенсійні фонди, хедж-фонди та інші. Основна ідея інвестиційних фондів полягає в тому, що інвестори об'єднують свої кошти в один фонд, а професіональні управляючі компанії або фінансові установи керують цими коштами на їхнє розсудження. Управляючі компанії аналізують ринки, вибирають інвестиційні можливості та приймають рішення про розподіл активів фонду з метою збільшення вартості його портфеля. Інвестиційні фонди можуть інвестувати в різні активи, такі як акції, облігації, нерухомість, сировина, валюта та інші. Інвестори отримують власні частки або акції фонду, які представляють їхню власність у фонді. Прибуток від інвестицій фонду розподіляється між інвесторами відповідно до їхніх вкладень. Інвестиційні фонди надають індивідуальним та інституційним інвесторам можливість диверсифікувати свої інвестиції, отримати доступ до професійного управління активами та скористатися економією масштабу, яка виникає від об'єднання великої кількості коштів.

Україна має кілька інвестиційних фондів, які спеціалізуються на інвестуванні в агропромисловий комплекс, а саме:

- AgroGeneration: Цей фонд спеціалізується на інвестуванні в український АПК. Вони фокусуються на вирощуванні та збуті зернових культур, олійних культур та бобових.
- Ukrainian Agribusiness Club Investment Fund (UCAB IF): Це фонд, створений Українським агробізнес-клубом (UCAB), який спрямовує інвестиції в агропромисловий сектор. Він надає фінансову підтримку для розвитку сільськогосподарських проектів, зокрема інвестицій в нові технології, землеробство, тваринництво та переробку сільськогосподарської продукції.

- Ukrainian Agri Investment Fund (UAIF): Фонд UAIF зосереджений на інвестуванні в українські аграрні проекти. Вони надають фінансування на різних етапах вирощування та переробки сільськогосподарської продукції.
- SigmaBleyzer: Це приватний еквіті-фонд, який також інвестує в український АПК. Вони спеціалізуються на розвитку та модернізації аграрних підприємств.
- Kernel: Kernel є однією з найбільших аграрних компаній в Україні, яка має власний інвестиційний підрозділ. Вони активно інвестують у вирощування зернових, олійних культур, соняшнику, а також у переробку та експорт сільськогосподарської продукції.
- Dragon Capital: Це один з провідних інвестиційних фондів в Україні, який також зосереджується на агропромисловому секторі. Вони надають фінансову підтримку аграрним підприємствам для розвитку землеробства, тваринництва та переробки сільськогосподарської продукції.
- Agro-Region: Цей фонд спеціалізується на інвестуванні в сільськогосподарські проекти в Україні, зокрема в регіональному контексті. Вони співпрацюють з місцевими аграрними підприємствами та надають фінансову підтримку для розвитку сільського господарства та переробки продукції. [8]

Інвестиційні гранти: Деякі організації та фонди надають гранти для підтримки сільськогосподарських проектів. Ці гранти можуть бути спрямовані на розвиток нових технологій, підвищення ефективності виробництва, впровадження екологічних практик та інші цілі. Інвестиційні гранти є фінансовою підтримкою, наданою організаціями або урядами для сприяння розвитку проектів, які мають потенціал створити значний економічний або соціальний вплив. Ці гранти надаються з метою залучити інвестиції у певні галузі, стимулювати інновації, розвивати нові технології або підтримувати певні соціальні цілі. Інвестиційні гранти можуть бути надані різними організаціями, такими як урядові агентства, фонди розвитку, міжнародні організації або приватні компанії. Ці гранти можуть мати різні форми, включаючи безвідсоткові позики, спільні інвестиції або прямі фінансові внески. Отримувачі інвестиційних грантів можуть бути підприємцями,

стартапами, дослідницькими установами, неприбутковими організаціями або урядовими органами. Ці гранти зазвичай пов'язані з конкретними проектами або програмами і вимагають подання детальних заявок та оцінку їх потенціалу. Інвестиційні гранти можуть бути важливим джерелом фінансування для бізнесів та організацій, що мають інноваційні ідеї або потребують додаткових ресурсів для розвитку. Однак, отримання інвестиційного гранту зазвичай вимагає детального планування, вивчення ринку, демонстрації потенціалу прибутковості та виконання вимог фінансуючої організації.

Україна надає різноманітні інвестиційні гранти для проектів в аграрному секторі (АПК). Деякі з них можуть бути наступними:

1. Гранти Державного агентства з розвитку аграрного бізнесу. Ця організація надає фінансову підтримку для розвитку сільськогосподарських підприємств, зокрема шляхом надання грантів для модернізації обладнання, впровадження нових технологій та розвитку інфраструктури.

2. Гранти Фонду розвитку сільського господарства і села. Цей фонд надає фінансову підтримку для реалізації проектів в галузі сільського господарства та розвитку сільських територій. Гранти можуть використовуватись для розвитку сільськогосподарської інфраструктури, впровадження нових технологій, розвитку сільського туризму тощо.

3. Програма грантів від Аграрного фонду України. Цей фонд надає фінансову підтримку для реалізації проектів в аграрному секторі, зокрема для покращення сільськогосподарського виробництва, впровадження енергоефективних рішень, розвитку технологій управління господарствами та інших ініціатив.

4. Гранти від Європейського банку реконструкції та розвитку (ЄБРР). ЄБРР може надавати фінансову підтримку для проектів українських сільськогосподарських підприємств, зокрема через грантові програми для розвитку сільського господарства та підтримки малих та середніх підприємств. [9]

Традиційні інструменти фінансування проєктів розвитку АПК в Україні, є невід’ємною частиною розвитку аграрного сектору країни. Незважаючи на появу нових форм фінансування традиційні інструменти фінансування залишаються важливими і ефективними. Однак необхідно враховувати потреби та виклики сучасного аграрного сектору і адаптувати традиційні інструменти фінансування до нових умов. Традиційні інструменти фінансування, такі як кредити, субсидії, державні програми, є основним джерелом фінансування для багатьох сільськогосподарських підприємств в Україні. Вони забезпечують доступ до потрібних коштів для придбання землі, сільськогосподарської техніки, насіння, добрив, оплати праці та інших витрат. Традиційні інструменти фінансування також підтримують розвиток інфраструктури, наприклад, будівництво і покращення систем зрошення, доріг та складських приміщень. Незважаючи на це, аграрний сектор України стикається зі складними викликами, такими як зміна клімату, екологічні проблеми, нестабільність цін на ринку, конкуренція інших країн тощо. Ці виклики потребують нових підходів у фінансуванні, щоб забезпечити стійкий розвиток аграрного сектору. У сучасному світі з’явилися нові форми фінансування. Ці нові інструменти можуть стати додатковим джерелом фінансування для аграрного сектору України і сприяти інноваційному розвитку. Проте, важливо зберігати і вдосконалювати традиційні інструменти фінансування. Наприклад, державні програми можуть бути оновлені з урахуванням нових потреб аграрного сектору і забезпечувати фінансову підтримку для впровадження інноваційних технологій, підвищення якості продукції та збільшення експортного потенціалу.

Узагалі, комбінація традиційних і нових інструментів фінансування може стати оптимальним підходом для розвитку аграрного сектору України. Важливо забезпечити доступність фінансових ресурсів, адаптувати їх до специфіки аграрного сектору і сприяти інноваційному росту, що сприятиме стійкому розвитку АПК та забезпеченню продовольчої безпеки країни.

1.3 Аналіз досвіду фінансування проектів АПК в Україні та за кордоном

Аграрний сектор є однією з основних галузей економіки України, і його розвиток має велике значення для загального прогресу країни. У наш час Україна стає впливовим гравцем на світових ринках сільськогосподарської та продовольчої продукції, виходячи на провідні позиції в торгівлі зерновими та олійними культурами. Країна успішно експортує значні обсяги соняшникової олії, молочної продукції, яєць та курятини. Недавно Україна зайняла третє місце серед країн-постачальників агропродукції в ЄС, обігнавши Китай. Загальний обсяг експорту становив 5,9 млрд євро, що призвело до позитивного сальдо торгівлі у розмірі 3,772 млрд євро з ЄС. За даними Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства, у січні 2020 року експорт сільськогосподарської продукції до зовнішніх ринків збільшився на 14% порівняно з 2019 роком і становив \$1,98 млрд. Частка аграрної продукції в загальному експорті України складає 48%, а основну частку експорту становлять зернові культури (48%) та олійні культури (23%). Проте існують нерозв'язані проблеми, зокрема стосовно формування потенціалу розвитку аграрних підприємств, які можуть перешкоджати ефективному розвитку аграрного сектору та впливати на його інвестиційну діяльність у майбутньому. Стратегія аграрної політики в економічно розвинених країнах надає великого значення державному регулюванню аграрного сектору. Одним з головних напрямків цього регулювання є проведення цінової політики та надання фінансової підтримки аграрному сектору. У Європейському союзі цей процес включає регулювання основних сфер на продовольчому ринку, таких як ціни на сільськогосподарську продукцію, умови виробництва та розподілу, ресурсозабезпечення, природоохоронна діяльність та соціальна інфраструктура сільської місцевості. [10]

Наприклад, у Франції сільське господарство є державно опікуваною галуззю, хоча землеволодіння в основному приватне. Кількість фермерських та

приватних сільськогосподарських підприємств у Франції становить майже 1 млн. Франція є лідером за обсягом виробленої продукції в Західній Європі та займає третє місце в світі. Щорічно Франція експортує сільгосппродукцію на суму понад 40 млрд євро, а в цій галузі працює близько 7% працездатного населення. Кожного року виділяється до 40 млрд євро на підтримку аграріїв. Одним з ключових банків, що забезпечує кредитну підтримку сільського господарства, є банк "Креді Аґріколь". Механізм надання пільгових кредитів фермерам полягає у тому, що держава компенсує банку різницю між договірною процентною ставкою та пільговою ставкою, наданою фермеру. Крім уряду Франції, підтримку фермерам надає також Євросоюз через Єдину сільськогосподарську політику (ЄСХП), в рамках якої Франція отримує близько 17% від загального бюджету. В середньому одне господарство отримує приблизно 12 тис. євро субсидій на рік, а фермери також мають пільги на кредити, що дозволяє їм залучати кошти під 3-4% річних для придбання нової сільськогосподарської техніки та під 7% річних для придбання землі. Німеччина займає друге місце в Європейському Союзі за обсягом виробництва продукції тваринництва та зернових. У сільському господарстві цієї країни, де використовується високий рівень механізації, працює лише 2-3% активного населення, а цей сектор становить менше 1% ВВП. В основному, німецьке сільське господарство ґрунтується на невеликих сімейних фермерських господарствах. Держава підтримує цю галузь, але не шляхом дотацій або прямого фінансування. Серед заходів підтримки можлива надання соціальної допомоги окремим споживачам, гуманітарна допомога та надання грантів господарствам, які постраждали під час відновлення Німеччини. У Польщі поширені невеликі приватні сільськогосподарські господарства, спеціалізуючись на виробництві одного виду продукції. Наразі, близько 2 мільйонів таких малих приватних сільськогосподарських підприємств володіють 90% орних земель країни та європейським лідером у вирощуванні картоплі, цукрового буряку та яблук. Сільське господарство Польщі орієнтоване на експорт (10% продукції йде на експорт). Держава намагається активно підтримувати розвиток дрібних аграрних підприємств, які проявляють постійну динаміку зростання виробництва.

В Польщі існують кілька банків, що спеціалізуються на кредитуванні сільського господарства, наприклад BGZ. Для довгострокових кредитів (до 10 років) держава може компенсувати половину відсоткової ставки. Також популярним є пільгове кредитування сектора сільського господарства в Польщі, коли підприємець сплачує лише 3% суми, а решта суми з відсотковою ставкою банку повертається державою.[11]

Для проведення порівняльного аналізу обсягу й структури державної підтримки аграрної галузі в різних країнах світу, рекомендується використовувати методологію Організації економічного співробітництва та розвитку (OECD). Основним показником, який використовується для моніторингу й оцінки стану аграрної політики та державної підтримки, є рівень сукупної підтримки сільського господарства (англ. Total support estimate — TSE). Цей показник включає підтримку виробників, споживачів і загальних послуг. Він враховує суму трансфертів, отримуваних від платників податків і споживачів завдяки державній політиці підтримки сільського господарства. Таким чином, загальний рівень сукупної підтримки сільського господарства відображає всі витрати, пов'язані з підтримкою сільського господарства, і включає показники PSE, GSSE та трансфертів від платників податків до споживачів в CSE. У державній підтримці сільського господарства існують три основні напрями, які можна пояснити таким чином: субсидії виробникам (Producer Support Estimate - PSE), бюджетне фінансування загальних послуг (General Services Support Estimate - GSSE) і трансферти споживачам (Consumer Support Estimate - CSE). Це співвідношення вказує на пріоритетність витрат державного бюджету в різних країнах, залежно від обраної аграрної політики та стратегії розвитку сільського господарства. Наприклад, в країнах ЄС, Канаді та Туреччині понад 80% коштів спрямовуються на підтримку сільськогосподарських виробників, від 1 до 5% припадають на трансферти споживачам. Решта бюджетних видатків, пов'язаних з фінансовою підтримкою, використовуються на розвиток інфраструктури, сільськогосподарську освіту, маркетинг і просування товарів, а також на надання інших загальних послуг.

У США розподіл коштів має зовсім іншу структуру. Передусім, близько 51% державної підтримки припадає на трансферти споживачам, 39% спрямовується на підтримку агровиробників, а 10% використовується для фінансування загальних послуг. Основним пріоритетом аграрної політики США є розширення внутрішнього і зовнішнього ринків сільськогосподарської сировини та продовольства. Для стимулювання внутрішнього попиту, більше половини аграрного бюджету США спрямовується на внутрішню продовольчу допомогу, яка здійснюється через програму розподілу продовольчих талонів (Supplemental Nutrition Assistance Program — SNAP) та безкоштовні шкільні сніданки (The National School Lunch Program — NSLP). Додатково, з державного бюджету фінансуються просвітницькі заходи щодо здорового раціонального харчування та проведення наукових досліджень у цій сфері. У країнах ЄС, Канаді та Туреччині, на відміну від США, основним механізмом аграрної політики є безпосередня підтримка сільськогосподарських виробників. Ця підтримка здійснюється шляхом різноманітних виплат за кількість виробленої продукції або на кожну голову тварин, субсидування придбання необхідних ресурсів та матеріалів, а також підтримки ринкової ціни. Цей підхід є дієвим інструментом для піднесення аграрного сектору. Проте, в Китаї та Канаді переважає цінова, ресурсна та продуктова підтримка, тоді як в ЄС та США використовується незв'язана форма підтримки. За останній звітний рік 2022, сільське господарство країн ЄС та США отримало найбільшу державну підтримку в абсолютному вимірі, відповідно, понад 100,9 та 82,1 мільярда доларів США. Державна підтримка сільського господарства в світі та Україні наведена на рис. 1.1

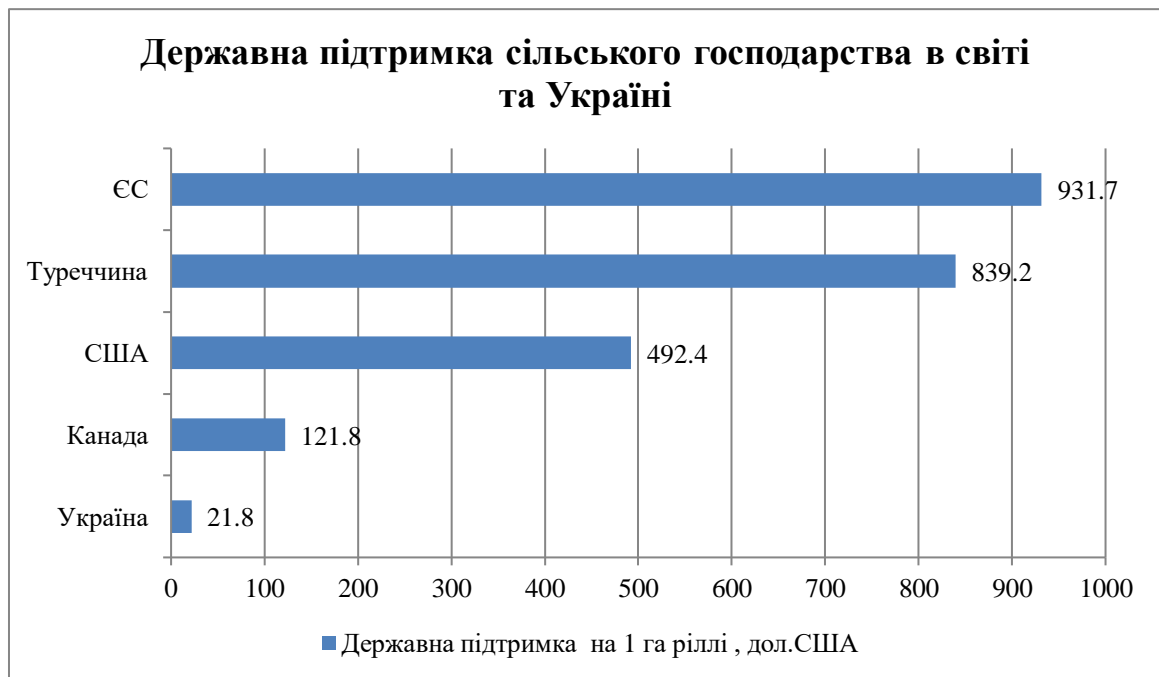

Рисунок 1.1 - Державна підтримка сільського господарства в світі та Україні [12]

Після проведення аналізу стає очевидним, що найвищий рівень державної фінансової підтримки на один гектар ріллі спостерігається у країнах ЄС та Туреччині, де ці значення становлять відповідно 931,7 і 839,2 доларів. У США цей показник складає приблизно 492,4 долара, а в Канаді — 121,8 долара США [12].

За даними Національного банку України станом на кінець 2022 року, агропродовольчий сектор займає третє місце серед усіх галузей економіки, які отримали кредити. Згідно зі структурою наданих кредитів нефінансовим корпораціям, найбільшим сегментом є оптова та роздрібна торгівля, яка становить 34% від загального обсягу. У той же час, сільське, лісове та рибне господарство складає 8% і знаходиться на одному рівні з харчовою промисловістю. Інвестиції в аграрно-промисловий комплекс (АПК) вітчизняних і закордонних підприємств представляють собою один з найстабільніших тенденцій, що свідчить про їхню довіру до економіки. Розподіл інвестицій у цій галузі різноманітний: від зеленої енергетики до встановлення ягідних садів, фруктових гаїв та горіхових плантацій, сучасних тваринницьких комплексів, переробки продукції, логістики та елеваторів. За останні 5 років капітальні інвестиції в АПК збільшилися майже

втричі, випереджаючи інші галузі і сектори економіки. Також зростають обсяги прямих іноземних інвестицій в розвиток та реалізацію нових проектів у сільському господарстві та харчовій переробці. Це пояснюється дохідністю агробізнесу, який порівняно з багатьма іншими сферами економічної діяльності має стабільний попит на продукцію як на внутрішньому, так і на зовнішньому аграрному ринку. Крім того, агросектор забезпечує задовільний рівень окупності інвестицій навіть при достатньо високому ризику, пов'язаному зі зміною агрокліматичних умов та різноманітними екологічними факторами, а також значною залежністю від ринкової кон'юнктури та цінової волатильності.[13]

Рівень інвестицій у сільське господарство та агропромисловий комплекс є суттєвим показником для об'єктивної оцінки економічного розвитку країни. Цей показник відображає не лише фінансові потоки, що направляються в галузь, а й загальний рівень довіри бізнесу та інвесторів до сільськогосподарського сектору. Внутрішні інвестиції в сільське господарство вказують на зацікавленість місцевих підприємців і компаній у розвитку галузі. Вони можуть свідчити про зростання попиту на сільськогосподарські продукти, впровадження нових технологій, модернізацію устаткування та інфраструктури. Збільшення внутрішніх інвестицій може свідчити про покращення умов підприємницької діяльності в сільському господарстві, стабільність економічного середовища та сприятливий бізнес-клімат. Зовнішні інвестиції також грають важливу роль у розвитку сільського господарства та агропромислового комплексу. Це можуть бути прямі іноземні інвестиції, які спрямовуються в галузь з метою розширення виробництва, впровадження нових технологій, покращення якості продукції та забезпечення доступу до нових ринків збуту. Залучення зовнішніх інвестицій може свідчити про високу довіру з боку іноземних компаній до потенціалу сільськогосподарського сектору в країні, стабільність економічного клімату, а також сприяти технологічному обміну та впровадженню передових практик у галузі. Загальний рівень інвестицій у сільське господарство та агропромисловий комплекс може бути індикатором економічного стану країни та її здатності до сталого розвитку. Високий рівень інвестицій свідчить про привабливість галузі

для бізнесу і інвесторів, їхнє зацікавлення у виробництві сільськогосподарських товарів, розвитку інфраструктури та зв'язаних галузей. Відповідно, це сприяє збільшенню виробництва, підвищенню економічної активності, забезпеченню продовольчої безпеки та покращенню життєвого рівня сільського населення.

Отже, рівень інвестицій у сільське господарство та агропромисловий комплекс є важливим показником, що відображає довіру бізнесу та інвесторів до галузі та впливає на її розвиток. Цей показник може служити орієнтиром для визначення ефективності сільського господарства, а також формування стратегій і політики у цій сфері з метою стимулювання інвестиційного потенціалу та підтримки сталого розвитку.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ФІНАНСУВАННЯ ПРОЕКТІВ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ АПК В УКРАЇНІ

2.1 Стан фінансування АПК в Україні

Сьогодні в Україні фінансове забезпечення сільськогосподарського товаро виробництва є недостатнім. Це є важливою проблемою, оскільки сільське господарство є важливою галуззю економіки країни і має великий потенціал для розвитку. Якщо проаналізувати дані з різних джерел, можна зробити висновок, що сільське господарство отримує лише 1/5 необхідних коштів для ефективного проведення виробничої діяльності.

Ця недостатня фінансова підтримка має кілька наслідків. По-перше, фермери та селяни змушені працювати з обмеженими ресурсами, що обмежує їх можливості для впровадження нових технологій та покращення виробничих процесів. Внаслідок цього втрачаються можливості для збільшення врожайності та підвищення якості продукції. По-друге, недостатнє фінансування сільського господарства призводить до зменшення зацікавленості молодих людей у розвитку кар'єри в цій галузі. Брак інвестицій та низькі доходи селян зменшують привабливість сільськогосподарської роботи, що призводить до відтоку молоді з сільських районів і погіршення демографічної ситуації в сільських громадах. По-третє, недостатнє фінансування ускладнює модернізацію інфраструктури сільськогосподарського сектора. Недостатні кошти призводять до погіршення стану доріг, зниження доступу до сучасних засобів комунікації та технологічного обладнання. Це ускладнює транспортування продукції, здійснення маркетингових дій та доступ до ринків збуту.

Для вирішення цієї проблеми необхідно приділити більшу увагу фінансуванню сільського господарства. Уряд повинен розробити та впровадити ефективні механізми фінансової підтримки, такі як надання доступних кредитів з низькими відсотковими ставками, вкладення коштів у розвиток сільськогосподарської інфраструктури та підтримку програм субсидій для фермерів. Крім того, важливо створити сприятливі умови для приватних інвестицій у сільське господарство. Залучення приватного капіталу може допомогти підвищити фінансову стійкість галузі, сприяти впровадженню нових технологій та забезпечити сталі доходи для селян. Враховуючи важливість сільського господарства для економіки та соціального розвитку країни, необхідно активно працювати над збільшенням фінансової підтримки сільськогосподарського товаровиробництва. Це стимулюватиме розвиток галузі, покращення життєвого рівня селян та забезпечення продовольчої безпеки країни.

Банкам надання кредитів аграрним підприємствам становить найбільший ризик. Це пояснюється низькою рентабельністю діяльності аграрних підприємств, а також звичкою покладатись на державу, особливо у зв'язку зі сезонністю і залежністю від погодних умов. Ці фактори створюють не вигідні умови для отримання прибутку та виплати кредиту за його рахунок. За допомогою тривалого, ефективного і доступного фінансування агропромисловий комплекс може значно збільшити як експорт сільськогосподарської продукції, так і задовольнити внутрішні потреби ринків збуту більш ніж у два рази.

Загальний фонд державного бюджету

Законом України «Про Державний бюджет України на 2022 рік» (зі змінами) Мінагрополітики передбачені видатки в обсязі 3 225 201,2 тис. грн, з них за програмами підтримки розвитку АПК – 1 647 500,0 тис. грн, у тому числі:

- 2801500 «Підтримка фермерських господарств та інших виробників сільськогосподарської продукції» - 1 645 500,0 тис. Грн
- 2801580 «Фінансова підтримка сільгосптоваровиробників» - 2 000,0 тис. грн, у тому числі для: надання сімейним фермерським господарствам додаткової фінансової підтримки через механізм доплати на користь

застрахованих осіб - членів/голови сімейного фермерського господарства єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування– 1 268,2 тис. грн; фінансової підтримки заходів в агропромисловому комплексі шляхом здешевлення кредитів – 731,8 тис. грн.[14]

Рисунок 2.1 - Динаміка виділення держпідтримки з 2018 по 2022 рік[15]

Аналізуючи діаграму на протязі останніх п'яти років виділення державної підтримки зменшилося. В 2018 році було виділено найбільшу суму - 6,3 млрд грн. Проте з 2019 по 2022 роки виділення почали зменшуватися: у 2019 році було виділено 5,9 млрд грн, у 2020 році - 4 млрд грн, у 2021 році - 4,5 млрд грн, а в 2022 році запропоновано виділити 4,6 млрд грн. Загальна тенденція показує зниження виділень державної підтримки в аграрному секторі протягом цього періоду. Однак, важливо зазначити, що уточнення бюджету в аграрній частині 2020 року може означати, що відповідна сума могла змінюватися після початкового виділення.

Статистика свідчить про те, що у розвинутих країнах банківське кредитування становить близько 70% обсягу інвестицій у розвиток сільськогосподарського сектору. Однак в Україні цей показник дуже низький і становить лише 7%. Існує загальна згода серед вітчизняних та закордонних фахівців щодо необхідності підвищення продуктивності українського сільського господарства. Нещодавно Світовий банк виділив нарощування інвестицій у

сільськогосподарську галузь України як важливу умову для зростання продуктивності. Деякі експерти вважають, що при належному інвестуванні Україна може потроїти виробництво сільськогосподарської продукції. В світовій практиці кредитування є ефективним засобом фінансування сільськогосподарського виробництва. Однак ситуація в Україні є винятковою, оскільки наразі всього 7% кредитного портфелю банківської системи припадає на сільське господарство. Капітальні інвестиції в АПК, що здійснюються за рахунок банківських кредитів та позикових коштів, становлять лише 5-6%. Офіційна статистика показує, що в основному підприємства вкладають власні кошти, а саме 74% інвестицій.[16]

Після повномасштабного вторгнення росії в Україну, роль та значення державних банків раптово зросли. Великі та середні підприємства почали активно переходити на обслуговування у державних установах, оскільки вони вважали їх надійнішими та прогнозованими учасниками фінансового ринку. Підтвердженням цьому є дані Національного банку за 2022 рік. Наприклад, Укресімбанк збільшив обсяг кредитування підприємств на 20% і досяг річного кредитного портфелю в розмірі 82,9 млрд.[17]

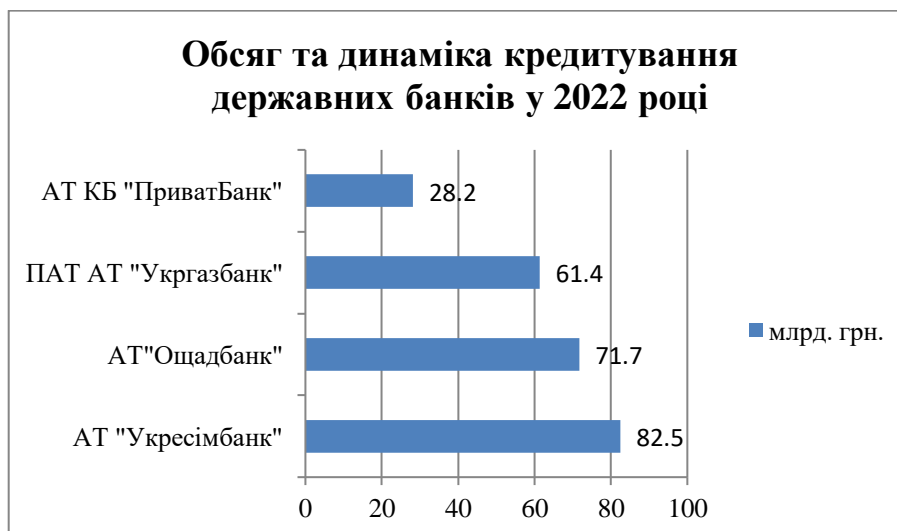

Рисунок 2.2 - Обсяг та динаміка кредитування державних банків у 2022 році.[17]

Підвищення облікової ставки Національного банку України до 25% було зумовлене військовим станом, економічною кризою та високим рівнем інфляції. Це в свою чергу призвело до зростання вартості кредитних ресурсів для підприємств. Відсоткові ставки за поточними кредитами для підприємств піднялися до 23-26% річних, що зробило неможливим їх залучення для значної частини бізнес-середовища, як в якості інвестиційних, так і в якості оборотних коштів. Однак, завдяки Державній програмі "Доступні кредити 5-7-9%", позичальники змогли отримати доступніше фінансування в національній валюті. Більшість нових кредитів було надано підприємствам саме за участю державних програм.

Наприклад, Укресімбанк, який активно брав участь у Державній програмі "Доступні кредити 5-7-9%", у 2022 році надав кредитні ресурси на суму 4,8 млрд грн та реалізував близько 300 кейсів. З початку військової агресії банк профінансував бізнес на понад 5,8 млрд грн, використовуючи ресурси, надані в рамках державних програм. Ці кошти були спрямовані на капітальні інвестиції в оновлення основних засобів та обігові кошти підприємств.

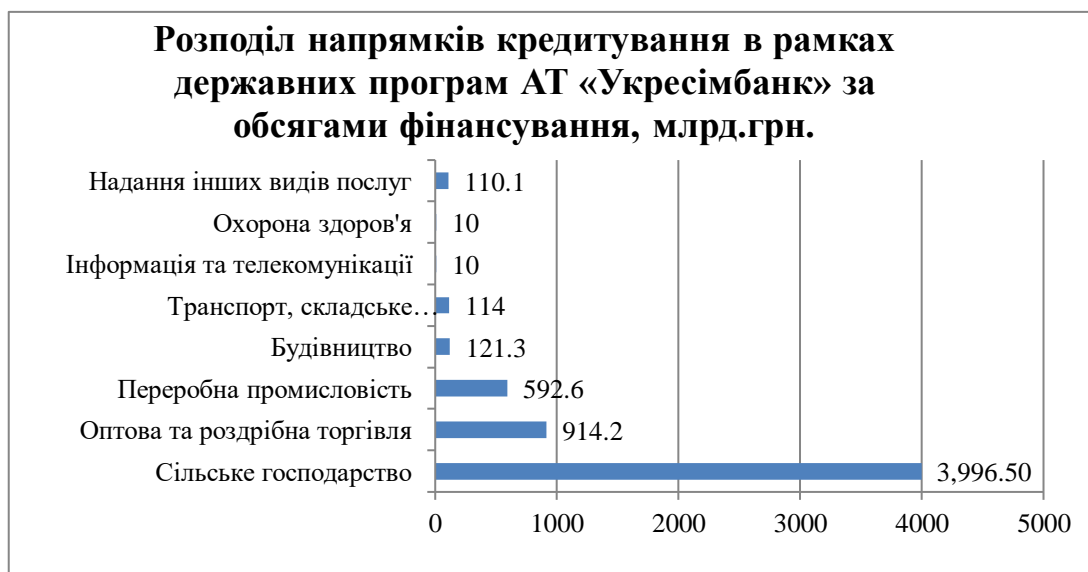

Рисунок 2.3 - Розподіл напрямків кредитування в рамках державних програм АТ «Укресімбанк» за обсягами фінансування, млрд.грн.[17]

У 2023 році Уряд продовжив Державну програму «Доступні кредити 5-7-9%» для підтримки аграрного сектору в умовах воєнного стану. Ця програма надає аграріям можливість отримати кредити в розмірі до 90 млн грн під 5-9% річних, залежно від категорії кредиту та суб'єкта підприємництва. Продовжено строк, протягом якого сільськогосподарські товаровиробники зможуть отримати фінансову підтримку для посівної кампанії, включаючи можливість пролонгації раніше наданих кредитів для посівних робіт. Умовою є погашення представниками великого та середнього агробізнесу не менше 25% отриманої суми. Крім того, надається можливість отримання державних гарантій для часткового погашення боргових зобов'язань за такими кредитами. За перший півріччя цього року українські аграрії отримали майже 33,4 млрд грн банківських кредитів на розвиток своїх господарств. З них 5 тисяч підприємств отримали 18,9 млрд грн за державною програмою «Доступні кредити 5-7-9%».[18]

Детальніша інформація у Додатку А і Додатку Б.

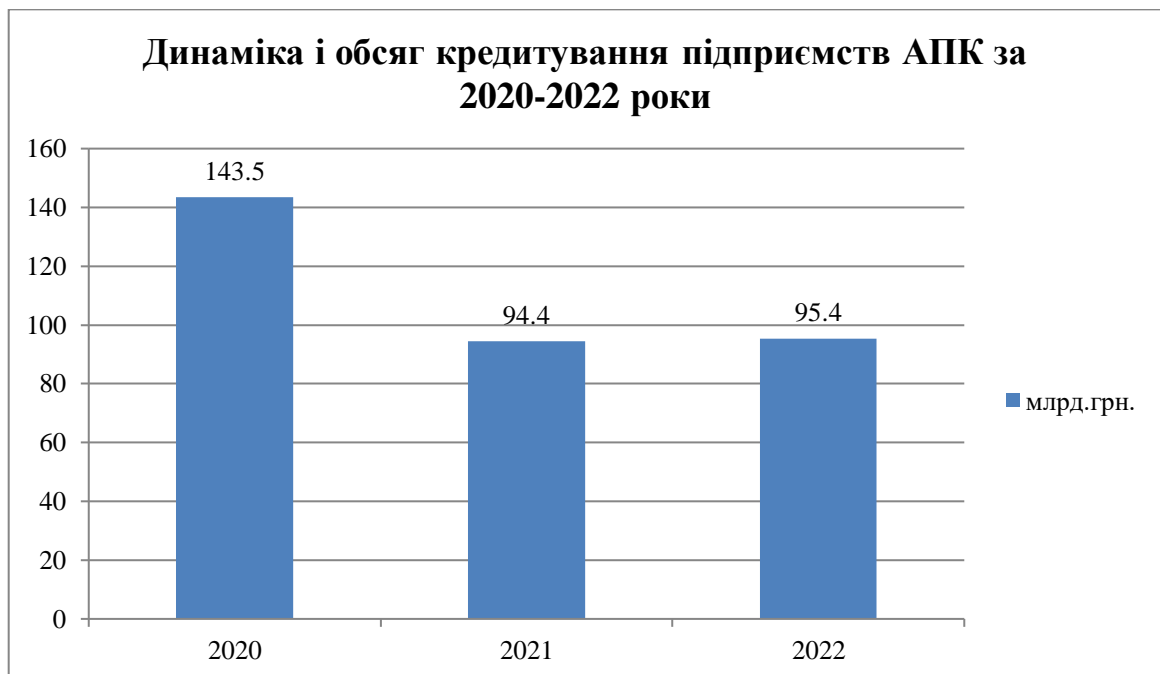

Рисунок 2.4 - Динаміка і обсяг кредитування підприємств АПК за 2020-2022 роки [19]

За підсумками 2020 року, Мінекономіки фактично спрямувало уповноваженим банкам кошти у сумі 1 047,7 млн грн або 99,9 % від запланованих,

які були перераховані на поточні рахунки позичальників з метою здешевлення кредитів. Бюджетні кошти отримали понад 4,2 тис. позичальників, які подали заявки до уповноважених банків. Загальний обсяг залучених цими позичальниками кредитів становив понад 143,5 млрд грн, з них компенсовано за рахунок бюджетних коштів – 24,8 млрд грн. Ці кредити були розподілені на короткострокові (11,6 млрд грн або 46,7%), середньострокові (6,1 млрд грн або 24,7%) і довгострокові (7,1 млрд грн або 28,6%). Залежно від виду діяльності позичальників, галузь тваринництва отримала 4,5 млрд грн (18%), а інші галузі – 20,3 млрд грн (82%). Найбільші суми компенсацій були отримані позичальниками в Одеській (91,6 млн грн), Харківській (71 млн грн), Тернопільській (68,9 млн грн), Вінницькій (66,5 млн грн) та Черкаській (65,4 млн грн) областях. З 36 банків, що підписали Меморандум про загальні засади співробітництва з Мінекономіки, 33 банки брали участь у наданні компенсації за кредитами.

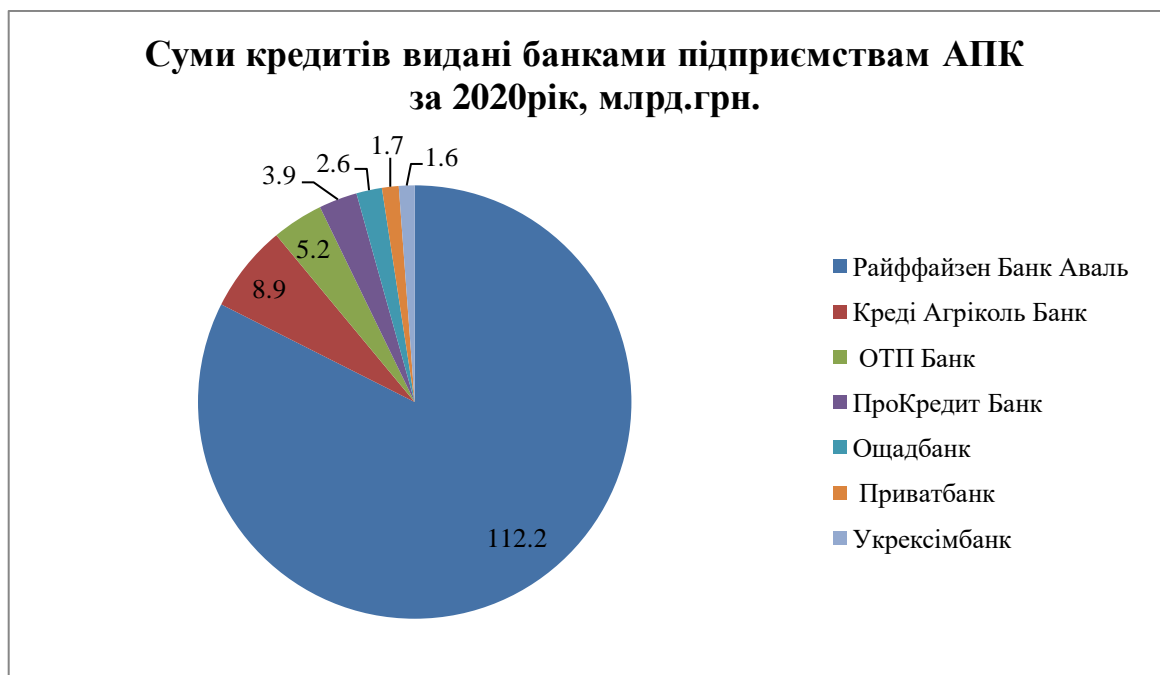

Рисунок 2.5 - Суми кредитів видані банками підприємствам АПК за 2020 рік, млрд.грн.[20]

Райффайзен Банк Аваль (112,2 млрд грн, з них компенсовано 8,5 млрд грн), Креді Агріколь Банк (8,9 млрд грн, з них компенсовано 1,4 млрд грн), ОТП Банк (5,2 млрд грн, з них компенсовано 1,6 млрд грн), ПроКредит Банк (3,9 млрд

грн, з них компенсовано 3 млрд грн), Ощадбанк (2,6 млрд грн, з них компенсовано 2,5 млрд грн), Приватбанк (1,7 млрд грн, з них усі компенсовано) та Укрексімбанк (1,6 млрд грн, з них компенсовано 1,4 млрд грн). Суб'єкти господарювання АПК залучали кредити під середні процентні ставки банків у діапазоні 18-22% на рік. [20]

Підсумовуючи результати 2021 року, Мінагрополітика фактично направила уповноваженим банкам кошти в сумі 1 200 000 тис. грн з планових асигнувань на здешевлення кредитів. Ці кошти були перераховані на поточні рахунки позичальників згідно затверджених наказів та реєстрів одержувачів бюджетних коштів. Заявки до уповноважених банків подали понад 4,4 тис. позичальників, які отримали спрямовані бюджетні кошти. Загальний обсяг кредитів, який отримали ці позичальники, становить понад 94,4 млрд грн. З них за рахунок бюджетних коштів здешевлено 62,3 млрд грн. Цей обсяг розподіляється на різні види кредитів: короткострокові (25,7 млрд грн або 41,3%), середньострокові (23,0 млрд грн або 36,8%) і довгострокові (13,6 млрд грн або 21,9%). Щодо видів діяльності позичальників, галузь тваринництва отримала 9,0 млрд грн (14,5%), а інші галузі отримали 53,3 млрд грн (85,5%). Серед областей, які отримали найбільшу компенсацію за кредитами, ТОП-5 лідерів включає Київську область (6,5 млрд грн), Полтавську область (4,5 млрд грн), Харківську область (4,2 млрд грн), Дніпропетровську область та Тернопільську область (3,6 млрд грн). З 39 банків, які підписали Меморандум про загальні засади співробітництва з Мінагрополітикою, у наданні компенсації за кредитами брали участь 35 банків.

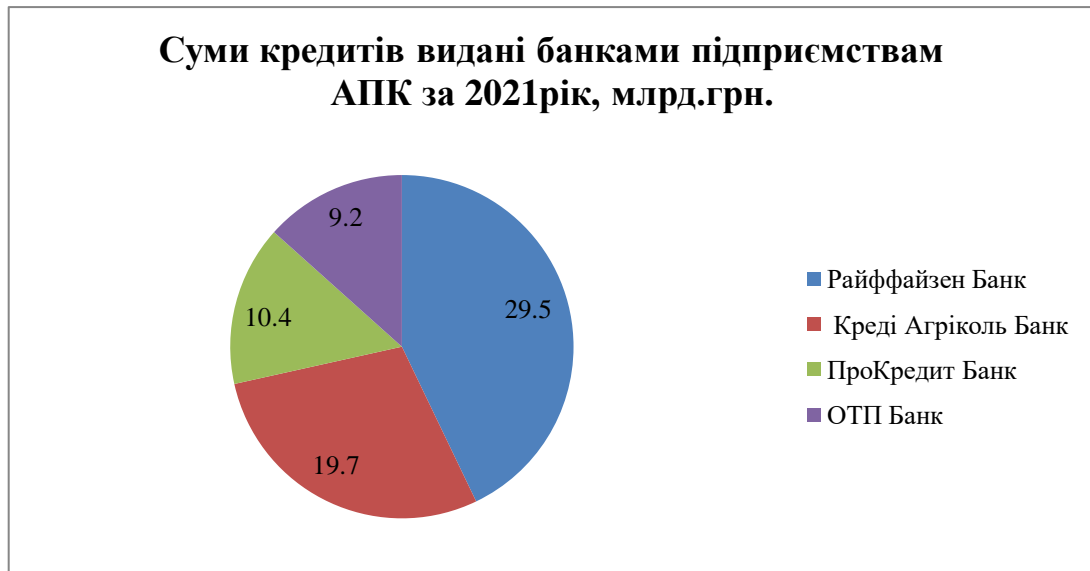

Рисунок 2.6 Суми кредитів видані банками підприємствам АПК за 2021 рік, млрд.грн. [21]

Райффайзен Банк (29,5 млрд грн, з них компенсовано 22,4 млрд грн), Креді Агріколь Банк (19,7 млрд грн, з них компенсовано 4 млрд грн), ПроКредит Банк (10,4 млрд грн, з них усі компенсовано) та ОТП Банк (9,2 млрд грн, з них компенсовано 4,8 млрд грн). Середні процентні ставки банків, під які суб'єкти господарювання АПК залучали кредити, склали 14-16 % річних. [21]

У 2022 році сільськогосподарські товаровиробники отримували фінансову підтримку через державну програму під назвою «Доступні кредити 5-7-9%», яка була встановлена Порядком надання фінансової державної підтримки суб'єктам підприємництва, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 24 січня 2020 року № 28. Цей Порядок визначав умови, критерії та механізм надання фінансової підтримки. Міністерство фінансів, у співпраці з уповноваженими банками та Фондом розвитку підприємництва, відповідало за реалізацію Програми. Основною метою Програми було спрощення доступу до банківського кредитування для сільськогосподарських товаровиробників, а також для підприємств малого та середнього бізнесу. Зокрема, Програма надавала можливість отримати кредити за зниженою процентною ставкою. Завдяки Програмі, під час воєнного стану, сільськогосподарські товаровиробники мали можливість отримати кредити під 0% річних на протязі шести місяців. Після

закінчення цього періоду та до закінчення строку позики, процентна ставка становила 5% річних з можливістю отримання державних гарантій на рівні 80% від суми таких кредитів. Загалом протягом 2022 року 43 648 аграріїв отримали кредитні кошти на суму 95 млрд 467 млн грн. За Програмою державних гарантій у розмірі 80% було надано 24 млрд 722 млн грн. Найбільший обсяг кредитів було надано аграріям з Київщини (15,5 млрд грн), Вінниччини (10,2 млрд грн), Кіровоградщини (8,6 млрд грн), Дніпропетровщини (6,8 млрд грн) та Одещини (6 млрд грн). Найбільше кредитів було видано аграріям від таких банків: "ПриватБанк", "Райффайзен Банк", "Укргазбанк", "Ощадбанк", "Укрексімбанк", "Креді Агріколь Банк" та "ПУМБ".[22]

На підставі цих даних можна сказати, що кредитування підприємств АПК в останні роки було під впливом різних факторів і проходило через коливання. Значне зменшення обсягу кредитування у 2021 році може бути пояснене різними економічними та фінансовими чинниками, такими як зміни в політиці кредитування, зростання відсоткових ставок або зміни у секторі АПК. Однак, в 2022 році було зафіксоване незначне зростання кредитування, що може свідчити про певне відновлення попиту на кредити в агропромисловому секторі. Фінансування залишається необхідним як для розвитку бізнесу, так і для оптимізації платіжного балансу в аграрній галузі. Забезпечення фінансової стабільності підприємств завжди є важливим аспектом для як корпоративного сектору, так і для малого та середнього бізнесу. У сільському господарстві широкий спектр факторів ризику формує значну цінність зовнішніх фінансових ресурсів для аграріїв. З огляду на різноманітність агрокліматичних ризиків, підприємці та управлінці приділяють велику увагу питанню залучення фінансових ресурсів. Кредит є одним з основних зовнішніх джерел інвестицій для сільськогосподарських підприємств поряд з бюджетним фінансуванням. Всі етапи сільськогосподарського процесу, починаючи від інвестування та перетікання капіталу між галузями до реалізації товарів, розподілу та перерозподілу доходів, пов'язані з кредитними відносинами. Оскільки аграрне виробництво має свої особливості, його потребує залучення довгострокових банківських кредитів.

Проте, довгострокове кредитування стає джерелом інвестицій лише тоді, коли воно відповідає вимогам банківської системи, сприяє суспільному прогресу та може мати позитивний економічний або соціальний вплив у найближчому майбутньому. З іншого боку, короткострокове банківське кредитування є більш доступним джерелом інвестиційної діяльності, а також важливим фактором підвищення економічної ефективності сільськогосподарського виробництва в цілому.

Для поліпшення фінансового стану агропромислового комплексу в Україні потрібно враховувати наступні аспекти. По-перше, аграрні підприємства повинні розширювати свої навички у користуванні цінними паперами, щоб залучати недорогі кредити. По-друге, банки, спеціалізуючись на фінансуванні аграрної сфери, мають розробити пропозиції щодо кредитування зі зменшеною вартістю та тривалими програмами. По-третє, держава має приділяти особливу увагу підтримці аграрної сфери економіки, як шляхом фінансування програм підтримки, так і спрощенням адміністративного обслуговування, наданням пільгового оподаткування та стимулюванням розвитку стратегічних і менш популярних видів сільськогосподарської продукції. Крім того, виробництво та реалізація будь-яких товарів повинні спрямовуватися насамперед на економічні інтереси, і держава повинна взяти на себе відповідальність за фінансування всіх різновидів аграрної продукції, оскільки аграрно-промисловий комплекс має стратегічне значення для України.

2.2 Аналіз існуючих програм та механізмів фінансування проектів АПК в Україні

Україна, як аграрна держава, має значні природні ресурси та потенціал у сфері сільського господарства. Забезпечення стабільного розвитку агропромислового комплексу (АПК) в країні вимагає ефективного фінансування

та належної підтримки з боку держави. І саме тому, Україна впроваджує різноманітні програми фінансування, спрямовані на підтримку сільськогосподарського сектору. Тому дуже важливо розробляти нові механізми та програми фінансування проектів АПК в Україні, так як це буде стимулювати розвитку економіки та підвищенню життєвого рівня населення.

Україна має значний потенціал у сфері сільського господарства завдяки своїм природним ресурсам, включаючи родючі ґрунти, великі площі землі та сприятливі кліматичні умови. Агропромисловий комплекс є одним з основних секторів економіки країни, що забезпечує значний внесок до ВВП та займає значну частку на ринку праці. Для забезпечення стабільного розвитку АПК необхідне ефективне фінансування та належна підтримка з боку держави. Україна впроваджує різноманітні програми фінансування, спрямовані на підтримку сільськогосподарського сектору, такі як кредитні програми, субсидії, гранти та інші фінансові інструменти. Ці програми сприяють розвитку нових технологій, підвищенню якості продукції, модернізації обладнання та забезпеченню доступу до ринків збуту. Проте, для досягнення ще більшого прогресу, важливо постійно розробляти нові механізми та програми фінансування проектів АПК в Україні. Наприклад, це можуть бути спеціальні фінансові інструменти, такі як фонди розвитку аграрного сектору, гарантійні фонди, лізингові програми або інвестиційні фонди. Важливо створити сприятливу інвестиційну клімату, що привертатиме як внутрішні, так і зовнішні інвестиції в аграрний сектор.[23]

Програма держдопомоги на 2022 рік містить 16 пунктів:

1. Часткова компенсація вартості сільгосптехніки;
2. Фінансова підтримка заходів в АПК шляхом здешевлення кредитів;
3. Фінансова підтримка розвитку садівництва, виноградарства та хмелярства;
4. Фінансова підтримка розвитку фермерських господарств на 2022 рік (субсидія на одиницю оброблюваних угідь, дотація за утримання корів);
5. Фінансова підтримка розвитку фермерських господарств (часткова компенсація витрат на надані дорадчі послуги, фінансова підтримка фермерських

господарств на поворотній основі, доплата на користь застрахованих осіб-членів/голови СФГ ЄСВ, фінансова підтримка новостворених ФГ для отримання с/г дорадчих послуг);

6. Державна підтримка розвитку тваринництва та переробки с/г продукції (відшкодування вартості закуплених племінних тварин, бджіл, сперми та ембріонів);

7. Державна підтримка розвитку тваринництва та переробки с/г продукції (відшкодування вартості тваринницьких об'єктів (до 50% вартості, спеціальна бюджетна дотація за наявні бджолосім'ї);

8. Державна підтримка розвитку тваринництва та переробки с/г продукції (спеціальна бюджетна дотація за утримання кізочок, козематок, ярок, вівцематок, спеціальна бюджетна дотація за приріст поголів'я корів власного відтворення);

9. Державна підтримка нішевих культур;

10. Державна підтримка розвитку картоплярства;

11. Державна підтримка страхування сільськогосподарської продукції (страхування посівів озимої пшениці з державною підтримкою від сільськогосподарських ризиків);

12. Державна підтримка використання меліорованих земель;

13. Розвиток скотарства;

14. Державна підтримка садівництва (трудомістких галузей);

15. Державна програма підтримки садівництва (підтримка малих та середніх виробників до 20га, компенсація до 50% вартості інвестицій на гектар);

16. Державна підтримка органічного виробництва;[25]

Детальний аналіз напрямів та умови програми держпідтримки АПК на 2022 рік.

1. Часткова компенсація вартості с/г техніки

Програма передбачає зниження вартості вітчизняної сільськогосподарської техніки та обладнання. Компенсація становить 25% вартості (без урахування податку на додану вартість) за придбану техніку та обладнання, що були включені

до переліку, розміщеного на веб-сайті Мінекономіки, на момент здійснення оплати через уповноважений банк.

Прогнозні результати програми:

- 6900 сільгосптовар виробників скористаються програмою;
- 30 000 од. техніки буде придбано с/г товаровиробниками;
- +525 робочих місць;
- 1 800 млн грн податків прогнозований мультиплікатор 11,8;
- +6 підприємств зростання кількості;
- машинобудівних підприємств АПК з 200 до 206;
- +100 видів техніки прогнозоване зростання до 16 806 -16.906.

2. Фінансова підтримка заходів у сільському господарстві шляхом зниження вартості кредитів

За нараховані та сплачені позичальниками відсотки за використання кредитів (короткострокових, середньострокових та довгострокових, за винятком овердрафтів), надається компенсація. Розмір компенсації становить 1,5 облікової ставки Національного банку, яка діє на дату нарахування відсотків, але не перевищує розмірів, встановлених кредитними договорами, зменшених на 5 відсоткових пунктів.

Компенсація застосовується до таких видів кредитів:

- Короткострокові кредити, які були отримані для поповнення обігових коштів.

- Середньострокові кредити, які були отримані для поповнення обігових коштів, придбання основних засобів сільськогосподарського виробництва, витрат, пов'язаних з будівництвом і реконструкцією виробничих об'єктів сільськогосподарського призначення, а також з переробки сільськогосподарської продукції.

- Довгострокові кредити, які були отримані для придбання основних засобів сільськогосподарського виробництва, обладнання для виробництва та

переробки сільськогосподарської продукції, будівництва та реконструкції виробничих об'єктів, включаючи сховища для зберігання зерна, овочів та фруктів.

Для отримання компенсації за кредитними договорами позичальники щорічно подають заявку на участь у конкурсі одному з уповноважених банків. Заявка повинна відповідати встановленій формі Міністерством економіки і містити згоду на надання банком інформації, яка становить банківську таємницю або містить персональні дані, у встановленій формі уповноваженим банком.

Таблиця 2.1 - Фінансова підтримка заходів у сільському господарстві шляхом зниження вартості кредитів

Цільове використання кредитів			Розмір Компенсації	Обсяг компенсації
Короткострокові	Середньострокові	Довгострокові	Усі позичальники сплачують 5% самостійно Компенсація: 1.5 облікової ставки НБУ (на дату нарахування відсотків) але не більше розмірів за договором, зменшеної на 5% пунктів	Позичальники, які займаються Тваринництвом – 15млн.грн Інші позичальники - 5 млн грн
Поповнення обігових коштів	Поповнення обігових коштів, придбання основних засобів с/г виробництва (в тому числі землі), будівництво і реконструкція виробничих об'єктів с/г призначення та переробки с/г продукції	Придбання основних засобів с/г виробництва (в тому числі землі), обладнання для виробництва та переробки с/г продукції, будівництво і реконструкція виробничих об'єктів		

Джерело: розроблено автором на основі.[25]

Прогнозні результати програми

- 4 500 - отримувачів компенсації по кредитах;
- 250 млрд - прогнозована сума кредитного портфелю;
- 40 млрд - прогнозована сума здешевлених кредитів .[25]

3. Для підтримки розвитку садівництва, виноградарства та хмелярства надається фінансова допомога. Суб'єктам господарювання, які створюють плодово-ягідні насадження, виноградники та хмільники, виділяються бюджетні кошти на безповоротній основі для компенсації витрат, здійснених у період з 1 жовтня попереднього року по 30 вересня поточного року на наступні цілі

1) Придбання садивного матеріалу плодово-ягідних культур, винограду та хмелю. Розмір фінансової підтримки становить до 80% здійснених витрат після проведення садіння або ремонту насаджень.

2) Проведення робіт та придбання матеріалів для спорудження шпалер та встановлення систем краплинного зрошення. Розмір фінансової підтримки становить до 50% здійснених витрат після завершення монтажних робіт

3) Закупівля техніки, механізмів та обладнання, включаючи іноземне виробництво, яке не виготовляється в Україні, для здійснення технологічних операцій у виноградарстві, садівництві і хмелярстві. Розмір фінансової підтримки становить до 30% вартості придбаної техніки, механізмів та обладнання, відповідно до затвердженого Мінагрополітикою переліку такої техніки, механізмів та обладнання.

Умови: <60 млн грн на одного суб'єкта

- Придбання садивного матеріалу до 80% вартості;
- Спорудження шпалери і встановлення систем краплинного зрошення до 50% вартості;
- Нове будівництво та реконструкція холодильників, цехів до 50% вартості;
- Придбання ліній товарної обробки плодів та ягід виробниками до 50% вартості;
- Придбання техніки та обладнання (зокрема іноземного) до 30% вартості.

Прогнозні результати програми:

- +1 500 робочих місць;
- 20 тис тонн потужність нових об'єктів із зберігання;
- +800 га нових насаджень;
- 44,8 тис тонн потужність нових об'єктів з переробки;
- +325 га спорудження шпалери;
- 8технологічних ліній;
- +1 000 га площа краплинного зрошення;

➤ 200 одиниць спецтехніки.[26]

4. У 2022 році фермерським господарствам надається фінансова підтримка для їх розвитку. Ця підтримка включає субсидії за кількість оброблюваних земельних ділянок і дотації за утримання корів. Для отримання фінансової підтримки, господарство повинно відповідати наступним критеріям:

- Мати чистий дохід (виручку) від продажу своєї продукції (товарів, робіт, послуг) за останній рік, який не перевищує 20 млн грн.

- Володіти або користуватися земельними ділянками, призначеними для сільськогосподарського використання.

- Бути зареєстрованим як фермерське господарство у поточному році, незалежно від обсягу чистого доходу (виручки).

Фінансова підтримка надається через спеціально уповноважений банк, який уклав Меморандум про загальні засади співробітництва з Міністерством аграрної політики. Також в цей процес включаються Український державний фонд підтримки фермерських господарств та відповідні структурні підрозділи облдержадміністрацій, які відповідають за агропромисловий розвиток.

Субсидія на одиницю оброблюваних угідь. Новоствореним ФГ - 5 тис грн на 1 га, але не більше 100 тис грн на одне ФГ.

Прогнозні результати програми:

- +500 фермерських господарств;
- Розвиток підприємництва на сільських територіях;
- 800 ФГ отримають підтримку у перші роки створення.[27]

5. Програма передбачає фінансову підтримку розвитку фермерських господарств на поворотній основі, включаючи часткову компенсацію витрат на дорадчі послуги, фінансову підтримку фермерських господарств на поворотній основі, доплати на користь застрахованих осіб-членів/голови СФГ ЄСВ та фінансову підтримку новостворених фермерських господарств для отримання сільськогосподарських дорадчих послуг.[28]

6. Державна підтримка розвитку тваринництва та переробки с/г продукції
(1). Держава забезпечує підтримку розвитку тваринництва та переробки

сільськогосподарської продукції шляхом різних заходів. Одним із таких заходів є відшкодування вартості закуплених племінних тварин, бджіл, сперми та ембріонів. Програма визначає основні напрями та механізми надання державної підтримки, які включають наступне:

1) Спеціальна бюджетна дотація для господарств, що займаються бджільництвом.

2) Часткове відшкодування вартості закуплених племінних тварин, таких як телиці, нетелі, молочні корови, м'ясні корови, свині, вівці, барани, кози, козли, бджільні пакети, бджільні матки, сперма бугаїв і кнурів, а також ембріони великої рогатої худоби, які мають генетичну цінність.

3) Часткове відшкодування вартості будівництва та реконструкції тваринницьких ферм, рибницьких господарств, доїльних залів та підприємств з переробки сільськогосподарської продукції.

4) Часткова компенсація вартості будівництва та реконструкції тваринницьких ферм, доїльних залів та підприємств з переробки сільськогосподарської продукції в частині витрат, профінансованих за рахунок банківських кредитів, не враховуючи податок на додану вартість.

5) Часткове відшкодування вартості будівництва та реконструкції підприємств з зберігання та переробки зерна.

6) Спеціальна бюджетна дотація за утримання кізочок, козематок, ярок та вівцематок.

7) Спеціальна бюджетна дотація за збільшення поголів'я корів власного відтворення.

8) Виплата бюджетної кредиторської заборгованості, яка була зареєстрована в органах Казначейства за попередній бюджетний період у напрямку "Державна підтримка розвитку тваринництва та переробки сільськогосподарської продукції".

Державна підтримка надається суб'єктам господарювання всіх форм власності.

Прогнозні результати програми:

- 133,0 тис. дозрепродуктивного матеріалу;
- 5,0 тис. бажоломаток;
- 50 ембріонів;
- 500 бджолпакетів.

7. Державна підтримка розвитку тваринництва та переробки с/г продукції (2). Програмою передбачено відшкодування вартості тваринницьких об'єктів: до 50% вартості, спеціальна бюджетна дотація за наявні бджолосім'ї.

Прогнозні результати програми:

- 1325,0 тис. бджолосімей обсяг здешевлення утримання;
- +25% реєстрація потужностей з виробництва меду.

8. Державна підтримка розвитку тваринництва та переробки с/г продукції (3). У рамках програми надання підтримки розвитку тваринництва та переробки сільськогосподарської продукції передбачається виділення спеціальних бюджетних дотацій для забезпечення утримання кізочок, козематок, ярок та вівцематок, а також дотацій за збільшення поголів'я власноруч розведених корів.

Спеціальна бюджетна дотація за утримання кізочок, козематок, ярок, вівцематок, розмір дотації 1000 гривень.

Прогнозні результати програми:

- 200 підприємство може взяти участь в програмі;
- 70 000 голів маточного поголів'я, утримання яких буде компенсованої.

Спеціальна бюджетна дотація за приріст поголів'я корів власного відтворення, розмір дотації 30 000 гривень.

Прогнозні результати програми:

- +5 000 голів, на які збільшено основне стадо;
- +35,0 тис. тон молока на переробку;
- +0,5% частка виробництва продукції операторами ринку;
- зупинення спаду поголів'я.[29]

9. Державна підтримка нішевих культур. Програма державної допомоги розроблена для підтримки аграріїв, що займаються вирощуванням гречки, шляхом

надання їм компенсацій. Субсидія буде надаватись сільськогосподарським товаровиробникам, незалежно від їх юридичної форми та форми власності. Це також можуть бути фізичні особи-підприємці, які не мають активних справ про банкрутство, не перебувають у процесі ліквідації та не мають простроченої податкової заборгованості понад шість місяців. Субсидії будуть надаватись в безповоротному порядку за кожен гектар оброблюваних угідь, на яких була засіяна гречка. Розмір субсидії становитиме до 5000 гривень за гектар, але не більше ніж 300 гектарів для одного заявника. Для отримання коштів за цією програмою необхідно подати заявку на отримання субсидії, довідку про відкриття поточного рахунку, видану банком, письмове зобов'язання повернути кошти у разі виявлення факту їх незаконного одержання або неналежного використання, акт про висів насіння, заключний звіт щодо результатів сівби у поточному році (за формою №4 сільського господарства) і акт про збір урожаю.

10. Державна підтримка розвитку картоплярства. Згідно з проектом програми, держава планує надавати фінансову підтримку для розвитку картоплярства. Бюджетні кошти будуть виділятися суб'єктам господарювання безповоротно, щоб компенсувати їх витрати, здійснені протягом періоду з 1 січня до 30 вересня поточного року, на наступні цілі:

1) Придбання насінневого матеріалу картоплі категорій "базове" та "сертифіковане" у розмірі до 50% вартості, але не більше 250 тис. гривень на одного одержувача на рік (після проведення ними посадки).

2) Придбання обладнання для обробки та підготовки картоплі перед реалізацією у розмірі до 50% вартості здійснених витрат (після завершення монтажних робіт).

3) Будівництво об'єктів зберігання картоплі у розмірі до 50% вартості.

Часткова компенсація здійснених витрат буде надаватись за вартість об'єктів, які були введені в експлуатацію з 1 жовтня попереднього року по 30 вересня поточного року, або за вартість обладнання, яке було придбане протягом того самого періоду.

Прогнозні результати програми:

- +2 заводів з переробки картоплі;
- +1200 робочих місць;
- +10 картоплесховищ. [30]

11. Державна підтримка страхування сільськогосподарської продукції

Програма передбачає страхування посівів озимої пшениці від сільськогосподарських ризиків з державною підтримкою. Державна дотація надається сільськогосподарським товаровиробникам (юридичним особам незалежно від їх організаційно-правової форми та форми власності) та фізичним особам-підприємцям на безповоротній основі. Розмір дотації становить до 60% від фактично сплачених страхових премій.

Прогнозні результати програми:

- 400 тис га обсяг застрахованих площ;
- 6,1 % відсоток площ озимої пшениці, що будуть застраховані;
- 250 грн середній обсяг компенсації, виплаченої в розрахунку на 1 га застрахованої площі;
- 800 суб'єктів кількість виробників, які отримують компенсацію.

12. Державна підтримка використання меліорованих земель. Програма передбачає систему надання державної підтримки сільськогосподарським товаровиробникам, які займаються сільськогосподарською діяльністю на землях сільськогосподарського призначення з використанням гідротехнічної меліорації. Сільськогосподарським товаровиробникам - як юридичним особам незалежно від організаційно-правової форми та форми власності, так і фізичним особам - підприємцям, які використовують меліоровані землі, надається державна підтримка у формі бюджетної дотації. Ця підтримка надається під умовою, що сільгосптоваровиробники:

- Не мають справ про банкрутство, не визнані банкрутами та не перебувають на стадії ліквідації.

- Не мають простроченої більш як шість місяців заборгованості з платежів на початок місяця, в якому вирішується про включення до розподілу бюджетних

коштів сільгосптоваровиробника. Контроль за цим покладено на органи ДПС з питань оподаткування.

Державна підтримка надається у вигляді бюджетної дотації для сільгосптоваровиробників на безповоротній основі, і її розмір не перевищує 25% вартості витрат (без урахування податку на додану вартість), які були здійснені згідно з установленими проєктними документами. Однак, сума цієї дотації не може перевищувати наступні обмеження:

- 7500 гривень на 1 гектар оброблюваних угідь для зрошення дощуванням без врахування вартості поливної техніки.

- 19500 гривень на 1 гектар оброблюваних угідь для зрошення дощуванням з урахуванням вартості поливної техніки.

- 18750 гривень на 1 гектар оброблюваних угідь для краплинного зрошення.[31]

13. Розвиток скотарства. Програма розвитку скотарства спрямована на зниження вартості придбання високопродуктивних корів, нетелей та телиць сільськогосподарськими підприємствами, які є юридичними особами. Додатково передбачена спеціальна бюджетна дотація для утримання маточного поголів'я племінних (генетичних) ресурсів місцевих та зникаючих порід, а також окрема бюджетна дотація для сільськогосподарських підприємств, які є юридичними особами, що вирощують бичків та телиць до парувального віку. Крім того, передбачена спеціальна бюджетна дотація для фізичних осіб, що утримують корів, з можливістю подальшої трансформації їх у фізичних осіб-підприємців.

14. Державна підтримка садівництва 1 (трудомістких галузей). Державна програма підтримки садівництва в трудомістких галузях передбачає надання безповоротних бюджетних коштів суб'єктам господарювання, які створюють плодово-ягідні насадження, виноградники та хмільники. Ці кошти компенсують витрати, здійснені протягом періоду з 1 жовтня попереднього року по 30 вересня поточного року. Конкретно, програма передбачає наступне:

1) Фінансування до 80% витрат, здійснених на придбання садивного матеріалу для плодово-ягідних культур, винограду та хмелю (після проведення садіння або ремонту насаджень).

2) Фінансування до 50% витрат, пов'язаних з роботами та матеріалами для будівництва шпалер та встановлення систем краплинного зрошення (після завершення монтажу).

3) Фінансування до 30% вартості закупівлі техніки, механізмів та обладнання (включаючи іноземне виробництво, яке не виробляється в Україні) для виконання технологічних операцій у виноградарстві, садівництві і хмелярстві згідно зі затвердженим Мінагрополітикою переліком такої техніки, механізмів та обладнання.

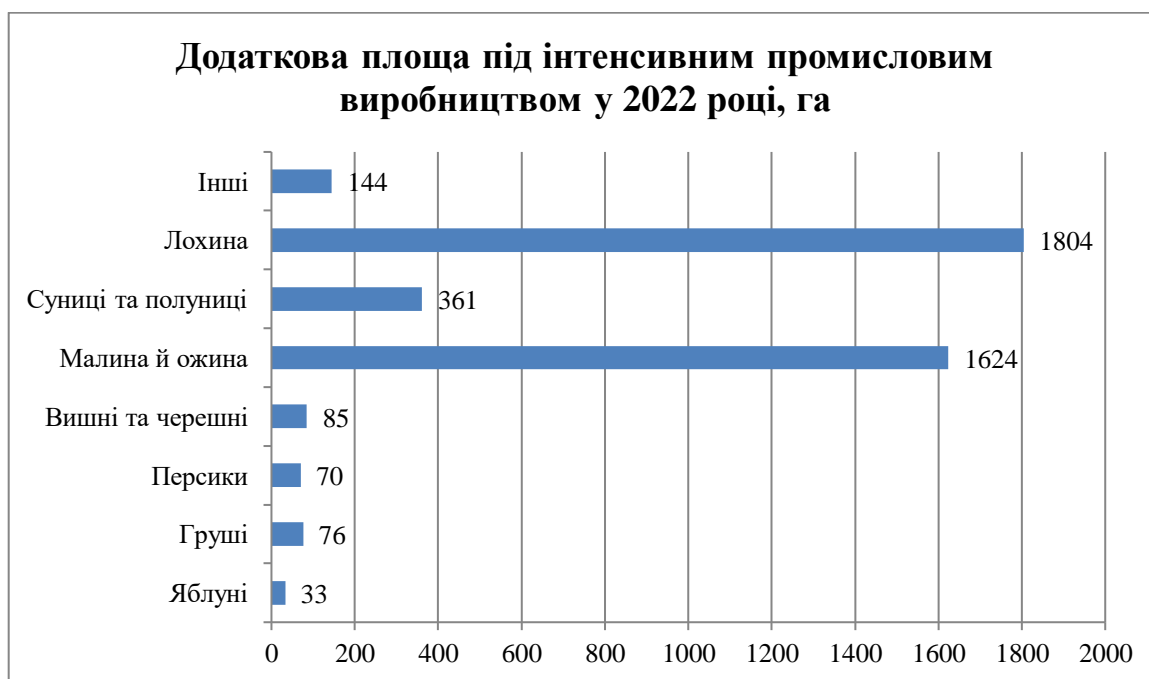

Рисунок 2.7- Додаткова площа під інтенсивним промисловим виробництвом у 2022 році.[24]

Прогнозні результати програми:

- Створення 41 960 тис- робочих місць, в тому числі 10,5 тис.;
- 84 тис постійних і сезонних працівників;
- €48 тис собівартість створення 1 робочого місця;
- (€200 тис. в середньому по економіці), при середніх інвестиціях у садівництву 20 тис дол. США на 1 га;

➤ Мультиплікативний ефект: +2,3 робочих місця в суміжних галузях на 1 постійне робоче місце в садівництві;

15. Державна програма підтримки садівництва (2) Підтримка малих та середніх виробників до 20га, компенсація до 50% вартості інвестицій на гектар.

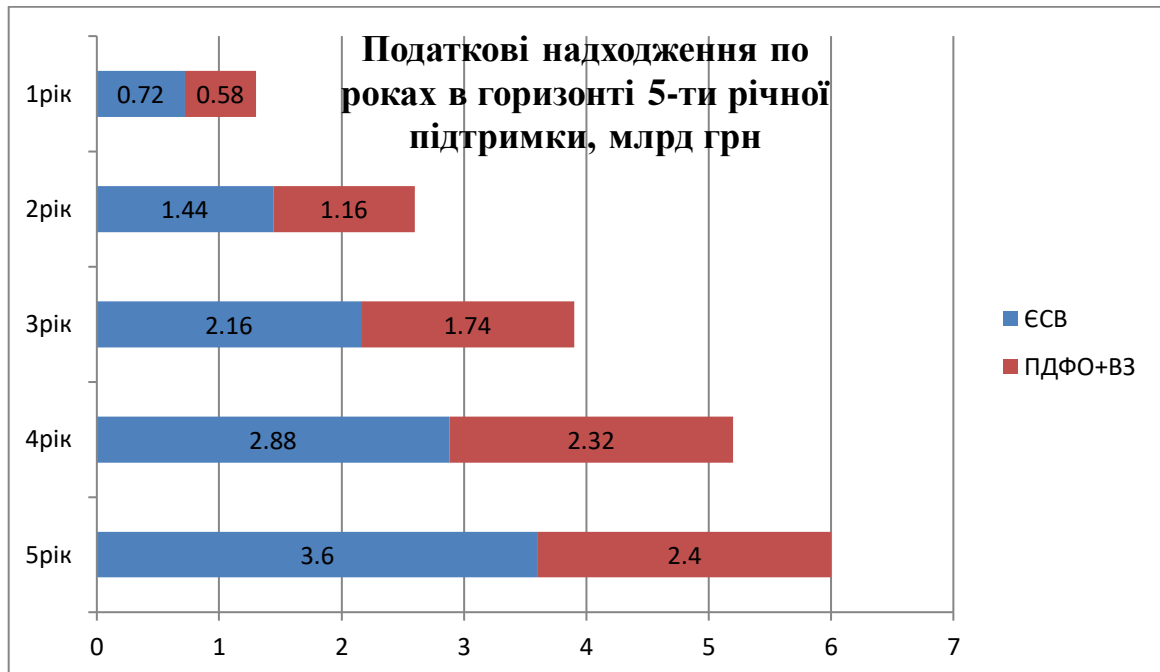

Рисунок 2.8 - Податкові надходження по роках в горизонті 5-ти річної підтримки.[24]

Прогнозні результати програми:

➤ +42 тис робочих місць в садівництві в сільських територіях;
 ➤ +96,6 тис робочих місць у суміжних галузях (мультиплікативний ефект) .

16. Державна підтримка органічного виробництва. Програмою передбачена бюджетна субсидія з розрахунку на одиницю оброблюваних угідь, відшкодування вартості витрат на проведення сертифікації органічного виробництва та бюджетної субсидії з розрахунку на одну голову великої рогатої худоби.

Прогнозні результати програми:

➤ 1 400 тис га прогнозована площа, задіяна під органічне виробництво;
 ➤ +12 тис га угідь з дотриманням вимог до органічного виробництва;

➤ 6 тис голів утримуватимуться відповідно до вимог органічного виробництва;

➤ 1000 Виробників отримають допомогу.[32]

Уряд України активно працює над програмами, що передбачають залучення зовнішнього фінансування для відновлення країни після війни. Міністерства, відповідальні за цей процес, розробили та впровадили проект під назвою "єРобота". Ця ініціатива передбачає надання грантів від держави для створення нових підприємств та розширення діючих бізнесів, зокрема в аграрно-промисловому комплексі, що є основним драйвером економіки України. У воєнний і повоєнний період, коли підприємці мають обмежений доступ до кредитних ресурсів та їх вартість дуже висока, гранти стають ефективним і практичним рішенням для фінансування спеціальних проектів, спрямованих на перезавантаження та підтримку економіки.[33]

Гранти та їх загальні умови, які підпадають під розвиток АПК:

єРобота: СВОЯ СПРАВА надає безповоротний грант до 250 тис грн для підтримки старту або розвитку власного бізнесу. Основною умовою отримання фінансування є створення принаймні 1 робочого місця та виконання податкових зобов'язань. Програма відкрита для нових підприємців, а також для діючих фізичних осіб-підприємців та юридичних осіб. Термін реалізації гранту становить 6 місяців.

єРобота: Програма СВІЙ САД надає гранти для висадження нових фруктових, ягідних садів і виноградників. Сума гранту залежить від виду культури і варіюється від 140 до 400 тисяч гривень на гектар землі. Площа саду може бути від 1 до 25 гектарів. Фінансування здійснюється, якщо у заявника є власна земля або довгострокова оренда на протязі не менше 7 років. Держава та підприємець спільно фінансують проект у співвідношенні 70% / 30% або 50% / 50%. Головною умовою є створення від 3 до 20 постійних і сезонних робочих місць і сплата податків. Грантоодержувач зобов'язаний сплатити 50% від суми гранту до бюджету у вигляді податків та зборів протягом 5 років. Час на реалізацію гранту становить 12 місяців.

«Робота: НОВИЙ РІВЕНЬ» пропонує грант до 8 млн грн для розширення або створення підприємств, що займаються переробкою агропродукції. Фінансування розподіляється між державою та підприємцем у співвідношенні 70%/30% або 50%/50%. Головним умовою отримання гранту є створення принаймні 25 нових робочих місць та своєчасна сплата податків. Гранти видаються як для нових, так і для існуючих підприємств. Отримувач гранту має зобов'язання сплатити 100% від суми гранту до бюджету у формі податків та зборів протягом 3 років. Час на освоєння гранту становить 12 місяців.

«Робота: СВОЯ ТЕПЛИЦЯ» грант для створення нових теплиць (займаються вирощуванням овочів та ягід) на суму до 7 млн грн. Основним вимогам є наявність 40 постійних і сезонних працівників, а також виконання податкових зобов'язань. Фінансування передбачає співучасть держави та підприємця у розмірі 70%/30% або 50%/50%. Отримані кошти можна використовувати на закупівлю обладнання, посівний матеріал, системи поливу та інше. Грантоотримувач зобов'язаний сплатити 50% суми гранту до бюджету у вигляді податків та зборів протягом 3 років. Грант повинен бути використаний протягом 12 місяців.[34]

Починаючи з 1 липня 2022 року, було запущено ці грантові програми, які доступні для подачі заявок через портал ДІА. Різні міністерства, такі як Міністерство економічного розвитку і торгівлі, Міністерство аграрної політики та продовольства, Міністерство цифрової трансформації, Ощадбанк і Державна служба зайнятості, взяли на себе відповідальність за видачу та контроль над різними типами грантів. В залежності від конкретного типу гранту, необхідно підготувати анкету грантоотримувача та типовий бізнес-план проекту. Після цього, відповідні структури проаналізують ці документи та приймуть рішення щодо надання або відмови у видачі гранту. Термін розгляду заявки та документів становить до 10 робочих днів. Гранти будуть перераховуватися на спеціальний рахунок в банку, який має повноваження, і грантоодержувач зможе використовувати їх виключно безготівковим шляхом згідно з бюджетом свого проекту для закупівлі обладнання, матеріалів, сировини, сплати орендної плати та

інших витрат. Бізнес-план можна підготувати самостійно або звернутися до спеціалізованих консалтингових фірм. Одна з таких фірм - цифрова платформа Агріаналітика, спеціалізується на бухгалтерському та фінансовому консалтингу в агробізнесі. Проект USAID AGRO надав фінансову підтримку даній платформі. Наразі вже понад 10 тисяч агровиробників зареєстровані на платформі та використали її сервіси з бухгалтерії, онлайн-пошуку банківського кредитування та інше. Завдяки платформі понад 400 аграріїв отримали кредит на посівну 2022 року на суму понад 1 млрд гривень. Платформа також надає консалтингові послуги з грантових програм іноземних інституцій та державних компенсаційних програм. Вона має розгалужену мережу консультантів по всій Україні і функціональний Інтернет-портал.[35]

Розробка нових механізмів фінансування АПК сприятиме стимулюванню розвитку економіки країни. Збільшення інвестицій у сільське господарство сприятиме підвищенню виробництва, створенню нових робочих місць та зменшенню залежності від імпорту. Крім того, розвиток сільського господарства має позитивний ефект на розвиток інших галузей економіки, таких як харчова промисловість, транспорт та логістика. Належна підтримка з боку держави включає не лише фінансування, але й створення сприятливих умов для розвитку сільськогосподарського сектору. Це може включати захист прав власності, поліпшення інфраструктури, спрощення адміністративних процедур, підвищення якості освіти та підготовки кадрів у галузі сільського господарства. Україна, використовуючи свої природні ресурси та потенціал у сфері сільського господарства, може стати однією з провідних аграрних держав у світі. Продовження розвитку та удосконалення механізмів та програм фінансування АПК в країні є ключовим фактором для досягнення цієї мети та стимулювання економічного зростання та процвітання.

РОЗДІЛ 3

ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПОКРАЩЕННЯ ФІНАНСУВАННЯ ПРОЕКТІВ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ АПК В УКРАЇНІ

3.1 Пропозиції щодо розширення інструментів фінансування проектів АПК в Україні

В умовах сучасного господарювання в сільському господарстві зростає попит на великомасштабне виробництво, але для його реалізації потрібні значні інвестиції. Інвестиції є основою розвитку та професіоналізації аграрного сектору. Українські аграрні підприємства отримують традиційне фінансування з термінових позик, фінансових карток фермерів, овердрафту, кредитних ліній та кредитів під заставу основних засобів. Однак, хоча ці джерела фінансування є традиційними, вони переважно доступні середнім та великим аграрним суб'єктам господарювання. Важливо відзначити, що недоступність цих джерел фінансування для малих аграрних підприємств, які становлять основу сектору, є фактором, який обмежує їх фінансовий розвиток. В Україні розвиваються інноваційні інструменти фінансування АПК, а саме: позики від агрегатора, позики від постачальників виробничих ресурсів, позики від провідного підприємства, позики під заставу складського свідоцтва, позики від покупця, сек'юритизація, факторинг, краудфандінг, позики з маркетингової допомоги та державні програми підтримки ліквідності

Кредит від агрегатора. Агрегатор надає кредити для виробництва сільськогосподарської продукції, які повертаються після збору врожаю. Згідно умов угоди, агрегатор забезпечує закупівлю продукції, фінансуючи її виробництво. Це вигідно для виробників, оскільки вони отримують доступне фінансування та мають гарантованого покупця своєї продукції.

Кредит від постачальника виробничих ресурсів - це форма неофіційного фінансування, що базується на взаємному довірі між постачальниками ресурсів та аграрними підприємствами. Згідно з цим механізмом, постачальники сировини передають сільськогосподарські ресурси, такі як насіння, хімікати та обладнання, виробникам і домовляються про їх погашення під час збору врожаю або в будь-який взаємно вирішений момент у натуральній формі (сільськогосподарська продукція) або у грошовій формі (від реалізації продукції). Переваги та недоліки такої угоди подібні до механізму кредитування агрегаторами, який обговорювався раніше. Однак, фінансування постачальниками вхідних матеріалів також може здійснюватися опосередковано через трикутні відносини, де постачальники сприяють фінансуванню через кредитну організацію, щоб покупці могли платити постачальникам. Використання фінансової організації як посередника дозволяє змінити фокус урегулювання фінансових питань на суб'єкт господарювання, який має більше досвіду та знань для управління процесом.[36]

Позики від провідного підприємства в аграрному ланцюзі створення вартості. Третім інноваційним засобом фінансування в аграрному ланцюзі створення вартості є позики, надані провідними підприємствами, що мають прямі та опосередковані комерційні зв'язки з малими та мікропідприємствами аграрного сектора. Такі підприємства є динамічними учасниками ринку та можуть сприяти більшій інтеграції малих та середніх підприємств у ланцюжки створення вартості, підвищенню конкурентоспроможності галузі та наданню важливих товарів та послуг. Такі підприємства можуть бути постачальниками сировини, експортерами, переробниками або агрегаторами. Вони можуть надавати пряме фінансування підприємствам ланцюга або укладати гарантовані договори купівлі-продажу, які дозволяють отримати фінансування від сторонніх установ. Крім того, такі підприємства можуть надавати інші послуги, такі як розширення бізнесу, надання високоякісного насіння, передача технологій, навчання та нагляд за виробництвом, що розширює межі фінансування від агрегаторів та постачальників сировини. Провідне підприємство займає ключове місце в виробничому циклі та має суттєвий контроль над виробництвом. Фінансування

цього підприємства, що називається контрактним сільським господарством, базується на суворих договірних відносинах, що визначають тип виробництва, якість, кількість та терміни постачання продукції. Фінансова та технічна допомога можуть включатись до зобов'язального контракту. Банкіри сприймають договірні зобов'язання як ознаку надійності та серйозності, які можуть допомогти забезпечити виконання зобов'язань. Контракти можуть бути формальними або неформальними, навіть усними, коли є достатній рівень довіри та взаємних інтересів. Такі менш офіційні форми зобов'язань між виробниками та покупцями називаються схемами виробників, які можуть діяти аналогічно до контрактного сільського господарства.

Позики під заставу складського свідоцтва. Інший новаторський інструмент фінансування аграрних підприємств полягає у наданні позик під заставу складських свідоцтв. Складське свідоцтво є документом, який підтверджує право власності на товар та його зберігання на сертифікованому складі. Цей документ є гарантією доступу до позики від сторонніх фінансових установ. У цьому механізмі фінансування ризик для кредитора зменшується завдяки наявності товарної продукції, яка зберігається на незалежному складі та є заставою для повного погашення позики. Надання позик під заставу складського свідоцтва є більш досконалим способом фінансування, ніж кредитування від агрегатора, постачальника або провідного підприємства, оскільки склад є нейтральним та незалежним суб'єктом угоди. Забезпечуючи безпечне зберігання та надійність товару, на складі розміщується заставне право, що неможливо продати без погашення позики. Виробники можуть використовувати механізм продажу, пропонуючи вищі ціни та повертаючи позики, якщо не сплачують позику, а також гарантують право власності на товар. Податки, збори за зберігання, основна сума позики та відсотки враховуються до доставки товару зі складу. Крім того, склади застраховані для захисту вкладників та кредиторів від збитків внаслідок стихійних лих або злочинної діяльності.

Позики від покупця. Іншим новаторським інструментом є концепція позик від покупців, що застосовується в галузі. Тут мається на увазі ситуацію, коли

підприємства отримують продукцію від переробних підприємств. Цей механізм фінансування схожий на кредитування від посередників, які діють між фермерами та переробними підприємствами. Однак, оскільки покупці переробної продукції є великими підприємствами, вони можуть фінансувати як переробні підприємства, так і фермерів, щоб забезпечити потрібний обсяг продукції в необхідній якості протягом визначеного періоду.[37]

Сек'юритизація. Сек'юритизація - це процес конвертації неліквідного активу або групи активів у цінні папери для їх подальшого продажу. Прикладом типової сек'юритизації є цінний папір, який є забезпеченим іпотекою. Аграрне підприємство, що ініціює процес, збирає дані про активи, які воно планує видалити зі свого балансу. Ця зібрана група активів стає еталонним портфелем. Потім ініціатор продаватиме портфель емітенту, який створює цінні папери. Інвестори придбають ці створені цінні папери за визначеною нормою доходності. Новий сек'юритизований фінансовий інструмент розбивається на різні розділи, відомі як транші. Транші складаються з окремих активів, які групуються за різними факторами, такими як тип позик, термін погашення, процентні ставки та залишкова сума основного боргу. Кожен транш несе різний рівень ризику та приносить різні доходи.

Факторинг. У фінансуванні агробізнесу у розвинених країнах все більше застосовується факторинг, або фінансування дебіторської заборгованості. При використанні факторингу, постачальники сировини та переробні підприємства продають свою дебіторську заборгованість зі знижкою з метою отримання додаткових оборотних коштів. Цей вид фінансування має перспективи для аграрних підприємств у межах ланцюга створення вартості[38]

Краудфандинг. Краудфандинг є механізмом фінансування підприємств, при якому невеликі суми капіталу об'єднуються великою кількістю людей, часто через Інтернет-платформи збору коштів. Структура краудфандингу може варіюватися, включаючи різні обов'язки та права для промоутерів проєктів, платформ і інвесторів, які вкладають гроші. У сільськогосподарських підприємств найбільш поширені форми краудфандингу включають пайове фінансування, де

інвестор отримує частку в акціонерному капіталі в обмін на свої інвестиції, боргове фінансування, де капітал відокремлених інвесторів позичається підприємству з умовою погашення та винагорода, де інвестор отримує конкретний вид винагороди за свої вкладення[39]

Державна підтримка ліквідності. Державна підтримка ліквідності відіграє надзвичайно важливу роль у фінансуванні торгівлі сільськогосподарською продукцією, що має велике значення для національної економіки. У ситуації, коли фінансові та грошові ринки слаборозвинені, торговці зазнають обмежень у доступі до фінансування. Тому державі слід забезпечувати пряме надання торгового фінансування або кредитні гарантії. Для цього можна використовувати різні механізми державної підтримки, такі як забезпечення доступності кредиту через рефінансування центральним банком, сприяння спеціалізованим фінансовим установам, наприклад, експортно-імпортним банкам або факторинговим палатам, агентствам зі страхування експортних кредитів, організаціям, що підтримують торгівлю, а також співпрацю з корпораціями з розвитку підприємств або державними торговими підприємствами.

Дуже важливо розробляти нові інструменти фінансування проектів АПК в Україні. Зважаючи на те що технології не стоять на місці і постійно розвиваються, АПК потребує постійного інноваційного підходу для досягнення високих результатів. Одним з головних факторів, що визначають успіх сільськогосподарських проектів, є наявність відповідних фінансових ресурсів. Сьогодні українське АПК потребує значних інвестицій для впровадження сучасних технологій, закупівлі сільськогосподарської техніки, покращення інфраструктури та розвитку науково-дослідних робіт. Розроблення нових інструментів фінансування проектів в АПК має на меті створення ефективних механізмів залучення капіталу, які б враховували специфіку галузі. Наприклад, важливо розглянути можливості створення спеціалізованих фондів або програм, які б забезпечували фінансування стартапів, інноваційних проектів та мали механізми підтримки сільськогосподарських підприємств різного розміру

Також, важливо розглянути можливості партнерства з приватними інвесторами, які б бачили потенціал в розвитку АПК і були зацікавлені в його фінансуванні. Важливим елементом таких партнерств може стати розробка спеціальних умов та інвестиційних угод, що б сприяли розвитку сільськогосподарського сектору, а також забезпечували захист інтересів інвесторів. У зв'язку з швидким розвитком технологій, використання цифрових інструментів у фінансуванні проектів АПК стає дедалі важливішим. Одним з найперспективніших напрямків є розробка онлайн-платформ для збору інвестицій. Такі платформи дозволяють залучати фінансування безпосередньо від інвесторів, що відкриває нові можливості для фермерів та інших суб'єктів АПК. Онлайн-платформи для збору інвестицій у сільськогосподарські проекти дозволяють зручно представляти інвестиційні можливості та залучати інвесторів з усього світу. Це розширює доступ до фінансування для сільськогосподарських підприємців, зокрема для малих та середніх фермерських господарств, які раніше мали обмежені можливості отримання капіталу для розвитку.

Крім того, використання блокчейн-технологій в фінансуванні проектів АПК може забезпечити безпеку та прозорість фінансових операцій. Блокчейн - це розподілена база даних, яка захищена криптографічними методами і не може бути змінена без згоди всіх учасників мережі. Це дозволяє уникнути фальсифікації фінансових даних і забезпечити довіру між сторонами, що беруть участь у фінансуванні проектів АПК. Застосування блокчейн-технологій також може сприяти розвитку систем моніторингу та трасування походження сільськогосподарської продукції. Це дає змогу інвесторам та споживачам отримувати достовірну інформацію про умови вирощування та перевезення продуктів, що підвищує рівень довіри до якості та безпеки сільськогосподарської продукції. Урахування можливостей використання цифрових інструментів у фінансуванні проектів АПК дозволяє підвищити ефективність, доступність та прозорість процесу залучення капіталу. Це сприяє стимулюванню розвитку сільськогосподарського сектора, покращенню умов праці фермерів і розвитку сільських територій в цілому.

Розробка нових інструментів фінансування проектів АПК в Україні дозволить стимулювати інноваційний розвиток галузі, підвищити конкурентоспроможність українських сільськогосподарських підприємств і сприяти загальному економічному зростанню країни. Це створить сприятливі умови для залучення як внутрішніх, так і зовнішніх інвестицій у розвиток АПК та забезпечить стабільний прогрес у сільському господарстві України.

3.2 Визначення перспективних напрямків фінансування проектів розвитку підприємств АПК в Україні

Фінансування проектів розвитку агропромислового комплексу (АПК) в Україні на даний час є дуже важливим, з огляду на повномасштабне вторгнення РФ в Україну. Повномасштабна війна мала серйозні наслідки для українського економічного сектору, зокрема для АПК.

Агропромисловий сектор України відіграє вирішальну роль у забезпеченні продовольства не тільки в Україні, але й у багатьох країнах світу. Збитки, спричинені війною, можуть призвести до серйозної продовольчої кризи, яка пошириться за межі України. Щоб запобігти таким наслідкам, важливо фінансувати та підтримувати розвиток агропромислового сектору.

Уряд України, у співпраці зі своїми іноземними партнерами, розробив гранти для підтримки агропромислового комплексу у 2023 році. Ці гранти передбачають фінансування проектів, спрямованих на розвиток сільського господарства, підвищення продуктивності, модернізацію обладнання та інфраструктури, підтримку малих та середніх сільських господарств. Це фінансування є необхідним для забезпечення стійкого розвитку агропромислового сектору, збільшення виробництва продукції, зменшення залежності від імпорту та створення нових робочих місць. Крім того, це сприятиме забезпеченню продовольчої безпеки в Україні та міжнародній спільноті. Важливо зазначити, що

фінансування проектів розвитку АПК потребує ефективного використання ресурсів, контролю за їхнім витрачанням та реалізацією стратегічних пріоритетів. Правильне спрямування і управління цими коштами дозволить досягти максимальної ефективності та результативності в розвитку агропромислового сектору. Таким чином, фінансування та підтримка агропромислового сектору в Україні є важливим завданням, яке потребує уваги та зусиль з боку уряду та його іноземних партнерів. Це сприятиме розвитку сільського господарства, забезпеченню продовольчої безпеки та створенню стійкого економічного росту в країні.

Розглянемо декілька преспективних програм фінансування проектів розвитку АПК в Україні, які надають іноземні партнери нашої країни. Ця допомога є дуже важливою для України, зважаючи на економічні проблеми у цьому секторі спричинені повномасштабною війною.

До 900 000 грн для сільськогосподарських ММСП в рамках програми “Проект АГРО”. Проект АГРО, який виконується компанією Кімонікс Інтернешнл, оголошує про можливість подання заявок на отримання субгрантів для реалізації проектів, спрямованих на розвиток мережі господарств, що забезпечують продовольчу безпеку в Україні. Ці проекти стосуються виробництва, післяврожайної підготовки, переробки овочів, фруктів та ягід, м'яса, молочної продукції, птиці (крім курятини) або продукції аквакультури. Надання та впровадження субгрантів будуть здійснюватись відповідно до правил USAID та Уряду США, що регулюють субгранти в рамках угод про співпрацю, а також внутрішніх процедур управління субгрантами Проекту АГРО.

ЗАГАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ. АГРО - це п'ятирічний проект, що фінансується USAID і реалізовується компанією Кімонікс Інтернешнл, з метою прискорення економічного розвитку сільських громад України, які потребують найбільшої підтримки. Його основний фокус полягає в поліпшенні управління в сільськогосподарському секторі, що сприятиме розвитку більш продуктивних, сучасних та прибуткових мікро-, малих та середніх сільськогосподарських

підприємств (ММСП), які зможуть успішно інтегруватися на конкурентних українських та міжнародних ринках.

Проект АГРО має такі цілі:

- Підвищити продуктивність та поліпшити доступ до ринку в ланцюгах створення вартості.
- Покращити ключові допоміжні функції.
- Удосконалити норми і положення в сільськогосподарському секторі.

В результаті, АГРО приведе до збільшення доходів мікро-, малих і середніх сільськогосподарських підприємств (ММСП) та їхнього доступу до фінансування. Він також створить справедливий і прозорий ринок сільськогосподарських земель через земельну реформу, що сприятиме зменшенню корупції в аграрному секторі.

Крім того, проект АГРО буде мати через усі цілі такі пріоритети: боротьба з корупцією, створення динамічного навколишнього середовища, гендерна рівність та соціальна інклюзія (GESI), залучення приватного сектору, просування самодостатності, а також співпраця, навчання та адаптація (CLA).

МЕТА. Проект АГРО має намір надати субгранти українським мікро-, малим та середнім сільськогосподарським підприємствам (ММСП), які виступають приватними виробниками або переробниками овочів, фруктів та ягід, м'яса та молочної продукції, птиці (за винятком курятини) або продукції аквакультури. Отримання цих субгрантів планується для кооперативів, товариств з обмеженою відповідальністю, приватних осіб, сільськогосподарських підприємств та фізичних осіб-підприємців. Головною метою цього проекту є розвиток мережі господарств, які сприяють продовольчій безпеці в Україні шляхом покращення виробництва, післязрожайної обробки та переробки овочів, фруктів та ягід, м'яса, молочної продукції, птиці (крім курятини) або продукції аквакультури.

Ця програма має на меті забезпечення аграрних малих і середніх підприємств (ММСП) в Україні всіма необхідними технічними та технологічними засобами. Вона спрямована на створення мережі господарств, які працюють на

продовольчу безпеку в країні. Основні завдання програми полягатимуть у розвитку конкурентоспроможного і сталого аграрного сектору в Україні на основі сучасних компетенцій та практик. Програма також спрямована на підвищення продуктивності праці, збільшення доданої вартості продукції ММСП, впровадження нових технологій виробництва, переробки та післязбиральної обробки, а також запровадження міжнародних стандартів якості та безпеки для сільськогосподарської продукції.

Основні цілі цих субгрантів включають:

1) Збільшення потенціалу сільськогосподарських МСП, включаючи технічний, технологічний і організаційний аспекти, з метою переорієнтації їх роботи на забезпечення продовольчої безпеки в Україні.

2) Покращення доступу ММСП до сучасних технологій сільськогосподарського виробництва, обробки та після збирання, з метою створення ефективних ланцюгів постачання продукції для забезпечення продовольчої безпеки України.

3) Розробка продуктів з доданою вартістю для подальшого продажу або гуманітарної допомоги, як частина ініціативи забезпечення продовольчої безпеки України.

4) Залучення міжнародних партнерів до постачання компонентів готової продукції та впровадження міжнародних практик у господарську діяльність.

СУМА. Очікується, що кожен субгрант може отримати суму від 500 000 до 900 000 гривень, але кінцева сума буде визначатися на підставі діяльності субгрантів та результатів остаточних переговорів і може відрізнятись від цього діапазону.

УМОВИ. Для участі необхідно, щоб заявник був юридичною особою або суб'єктом підприємницької діяльності, зареєстрованим в Україні. Ця організація або суб'єкт повинні мати добру репутацію і бути визнаними українськими органами влади. Крім того, вони повинні дотримуватися всіх чинних правил цивільного та податкового законодавства. Також заявник повинен відповідати визначенню МСП (малих та середніх підприємств), яке наведено нижче:

Мікро-: кількість працівників <10; річний оборот <1 000 000 грн., річні балансові активи <500 000 грн.

Малі: кількість працівників <50; річний оборот <15 000 000 грн., річні балансові активи <5 000 000 грн.

Середні: кількість працівників <250; річний оборот <100 000 000 грн., річні балансові активи <15 000 000 грн.

Щорічний оборот заявника – суб'єкта підприємницької діяльності повинен бути не менше 500 000 грн.

Мінімум рік документально підтверженого досвіду виробництва, переробки та розробки плодоовочевої продукції, м'ясо-молочної продукції, аквакультури, кондитерських та крафтових виробів.

Наявність виробничих потужностей з впровадженими системами простежуваності безпечності виробництва або готовність їх впровадити найшвидшим способом за допомогою експерта АГРО.

Резюме керівника проекту з досвідом у сфері маркетингу, виробництва/переробки/доброби готової до споживання продукції, бізнес-планування, налагодження каналів збуту тощо не менше 3-х років.

Документальне підтвердження наявності та готовності приміщень для передислокації (якщо необхідно). Наприклад, договори оренди, договори про наміри тощо. Ці документи повинні надати виробники/переробники, які перебувають у зоні військових дій.

У разі актуальності пункту 4, заявник повинен надати короткий опис (не більше однієї сторінки) реалістичності орієнтовних планів відновлення виробництва на нових територіях, налагодження ринків збуту продукції та інше.

Заявник повинен бути готовим (якщо це можливо) інвестувати не менше 20% від загального бюджету проекту в дану діяльність.

Серед заходів, які можуть бути включені до діяльності субреципієнтів під субгрантом, можна виділити:

Придбання нового обладнання та ресурсного забезпечення для впровадження передових технологічних практик у виробництві, з метою

підвищення ефективності господарської діяльності. Всі ці заходи повинні відповідати стандартам простежуваності безпечності виробництва (принципи НАССР) та включати оцінку впливу на навколишнє середовище. Крім того, вони мають бути здійснені в рамках затвердженого бюджету проекту.

Придбання нового обладнання для розширення та модернізації наявних переробних потужностей (наприклад, охолодження, додаткові обробки, удосконалення переробки) з метою поліпшення досвіду відповідного сектору.

Залучення консультативно-експертної підтримки для розробки та впровадження стратегій розвитку демонстраційної діяльності, включаючи створення та просування національних та місцевих брендів, розробку маркетингових стратегій, надання консультативно-інформаційних, лабораторних, ветеринарних послуг тощо.

Впровадження міжнародних практик співпраці з метою поліпшення взаємодії між малими та середніми підприємствами, що працюють у різних сегментах. Очікується, що учасники можуть запропонувати власні рішення, залежно від їхнього досвіду та організаційних цілей, в рамках поданої заявки. [40]

До 20 000 дол. США для підтримки аграрного бізнесу.

Програма бізнес-партнерства спрямованого на підтримку аграрного сектору та харчового виробництва в Україні. За фінансової підтримки уряду Швейцарії, наданої через Швейцарську агенцію розвитку та співробітництва, та уряду Великої Британії, Данська рада у справах біженців (DRC) виконує програму бізнес-партнерства, що має на меті підтримку аграрного сектору та харчового виробництва в Україні.

Головною метою такого партнерства є зменшення негативних наслідків для представників малого та середнього бізнесу аграрного сектору та харчового виробництва з одного боку, а з іншого залучення вразливих верств населення у виробничо-збутові ланцюжки задля посилення їхньої ролі в місцевій економіці.

Проекти, які DRC планує реалізувати разом з партнерами, мають покращити умови життя місцевого вразливого населення та збільшити їхній прибуток.

Приватні підприємства будь-яких форм реєстрації, об'єднання виробників сільськогосподарської продукції, комунальні підприємства та інші можуть стати партнерами DRC. Партнерство буде базуватися на принципі співінвестування, що означає, що DRC надасть грантову підтримку у розмірі до 20000 доларів США, а партнер зобов'язаний внести власний внесок до 50% від загального бюджету проєкту.

Основні вимоги до програми включають наступне:

- Основною метою проєкту є збільшення прибутку місцевого населення на території, яку він охоплює. Це може бути досягнуто, включаючи їх пряме включення у виробничо-збутові ланцюги.

- Ідея проєкту передбачає розширення бізнес-діяльності партнера, включаючи залучення до виробничо-збутових ланцюгів місцевих вразливих груп населення, таких як внутрішньо переміщені особи та особи, постраждалі від війни. Збільшення офіційно оформлених робочих місць не є обов'язковим, але є бажаним результатом.

- Проєкт повинен бути прибутковим для місцевого партнера та мати життєздатну схему реалізації.

- Сума грантової підтримки від DRC обмежена до 20000 доларів США.

- Співфінансування від партнера повинно становити до 50% від загальної вартості проєкту. Це може бути фінансовий внесок або внесок у формі інших власних активів.[41]

Підтримка іноземних партнерів у фінансуванні проєктів розвитку агропромислового комплексу (АПК) в Україні є дуже важливою і перспективною. Іноземні інвестиції та співпраця з міжнародними організаціями можуть принести значний розвиток українському АПК, забезпечити його конкурентоспроможність на світовому ринку і сприяти зміцненню економічної стабільності країни. Одна з основних переваг залучення іноземних партнерів у фінансуванні проєктів АПК полягає в доступі до новітніх технологій, передового досвіду та експертизи у цій сфері. За допомогою іноземних інвестицій можна модернізувати виробничі потужності, впровадити нові методи вирощування та обробки продукції,

поліпшити якість і конкурентоспроможність українських товарів. Це дозволить збільшити обсяги виробництва та експорту, а також залучити нові ринки збуту. Крім того, іноземні інвестиції можуть сприяти розвитку інфраструктури, зокрема в будівництві сучасних зерносховищ, залізничних та автомобільних транспортних мереж, а також удосконаленні системи зберігання, транспортування та обробки сільськогосподарської продукції. Це не лише збільшить продуктивність та ефективність виробництва, але й знизить витрати та покращить умови праці для селянського населення.

Залучення іноземних партнерів також може мати позитивний вплив на розвиток сільських територій та підтримку соціальної сфери в сільських громадах. Інвестиції в АПК можуть створювати нові робочі місця, забезпечувати дохід та соціальний захист селян, сприяти розвитку освіти та охорони здоров'я у сільських районах. Це сприятиме зменшенню міграційного тиску з села до міст і зміцненню стійкого розвитку сільськогосподарських регіонів. Окрім економічних переваг, співпраця з іноземними партнерами у фінансуванні проектів АПК сприятиме поглибленню міжнародних взаємовідносин та підвищенню міжнародного престижу України. Такі партнерства можуть сприяти обміну досвідом, технологіями та інноваціями, а також спільним проектам у галузі дослідження і розвитку. Це підніме статус України як визнаного гравця на світовій аграрній арені і залучить увагу до перспектив розвитку українського АПК.

ВИСНОВКИ

У дипломній роботі здійснені теоретико-методичні та аналітичні дослідження й аналіз фінансування проектів розвитку підприємств АПК в Україні. У результаті аналізу були надані рекомендації щодо покращення фінансування проектів розвитку підприємств АПК в Україні

Проведене дослідження дало змогу сформулювати такі висновки:

1. Систематизовано теоретико-методичні засади фінансування проектів. У наш час проектне фінансування стає все більш популярним і ефективним способом залучення та управління інвестиціями в реальному секторі економіки. Цей підхід знайомий і використовується як у розвинених промислових країнах, так і в країнах з початковим стадіями розвитку. Проектне фінансування передбачає залежність від життєздатності самого проекту, а не від платоспроможності та гарантій його учасників. Воно забезпечує ефективність діяльності підприємства та генерує достатні грошові потоки. Крім того, проектне фінансування включає процес об'єднання різних джерел та методів фінансування з розподілом ризиків між учасниками. Фінансування проектів може здійснюватися з різних джерел, таких як бюджет організацій, державні асигнування, комерційні позики, спонсорські внески, гранти та власний капітал. Процес фінансування проектів включає кілька етапів, таких як планування, пошук фінансування, оцінка ризиків, отримання фінансування, керування фінансами та моніторинг та звітність. Цей процес може бути складним і вимагати значних зусиль, але правильне планування і стратегічні підходи допоможуть досягти успіху проекту.

2. Було досліджено традиційні фінансові інструменти фінансування проектів розвитку АПК в Україні. Державні підтримки та субсидії: Уряд України надає різні форми фінансової підтримки підприємствам АПК, зокрема субсидії на розвиток сільського господарства, компенсації витрат на придбання сільськогосподарської техніки та обладнання, пільгові кредити тощо. Банківське

кредитування: Підприємства АПК можуть отримати кредити від комерційних банків для розвитку своєї діяльності. Багато банків пропонують спеціалізовані кредитні програми для аграрних підприємств, які можуть включати пільгові умови погашення кредиту, розширення кредитних ліній, фінансування під забезпеченням сільськогосподарської власності тощо. Інвестиційні фонди: Існують спеціалізовані фонди, які залучають кошти від інвесторів з метою інвестування в сільськогосподарські проекти. Ці фонди можуть надавати фінансову підтримку на різних етапах розвитку проекту, включаючи початкове фінансування, розширення бізнесу та модернізацію. Інвестиційні гранти можуть бути важливим джерелом фінансування для бізнесів та організацій, що мають інноваційні ідеї або потребують додаткових ресурсів для розвитку. Однак, отримання інвестиційного гранту зазвичай вимагає детального планування, вивчення ринку, демонстрації потенціалу прибутковості та виконання вимог фінансуючої організації.

3. Проведено аналіз досвіду фінансування проектів АПК в Україні та за кордоном. Аналізуючи досвід фінансування проектів в агропромисловому комплексі (АПК) України та за кордоном, можна зробити кілька висновків, які допоможуть вдосконалити фінансування проектів в українській АПК. Важливо відзначити, що фінансування проектів в агропромисловому комплексі є ключовим фактором розвитку галузі. Україна може взяти на озброєння деякі успішні практики інших країн, щоб забезпечити ефективне та стабільне фінансування. Досвід зарубіжних країн показує, що успішне фінансування АПК передбачає наявність різноманітних джерел фінансування, таких як державні субсидії, комерційні позики, інвестиційні фонди та інші. Важливо створити сприятливу інвестиційну клімат у країні, щоб привернути іноземні інвестори та залучити приватний капітал до сфери АПК. Державна підтримка є ключовою складовою успішного фінансування проектів в агропромисловому комплексі. Уряд повинен створити ефективну систему державних субсидій та фінансових інструментів, спрямованих на підтримку розвитку АПК. Важливо також забезпечити прозорість та ефективність використання державних коштів. Загалом, на основі аналізу

досвіду фінансування проектів АПК в Україні та за кордоном, можна зробити висновок, що необхідно розвивати комплексний підхід до фінансування, який враховуватиме державну підтримку, приватний капітал та іноземні інвестиції. Такий підхід сприятиме стабільному розвитку АПК, підвищенню його конкурентоспроможності та забезпеченню продовольчої безпеки в Україні.

4. Проаналізовано потреби підприємств АПК в фінансуванні. Сьогодні в Україні фінансове забезпечення сільськогосподарського товаровиробництва є недостатнім. Це є важливою проблемою, оскільки сільське господарство є важливою галуззю економіки країни і має великий потенціал для розвитку. Якщо проаналізувати дані з різних джерел, можна зробити висновок, що сільське господарство отримує лише 1/5 необхідних коштів для ефективного проведення виробничої діяльності. Для поліпшення фінансового стану агропромислового комплексу в Україні потрібно враховувати наступні аспекти. По-перше, аграрні підприємства повинні розширювати свої навички у користуванні цінними паперами, щоб залучати недорогі кредити. По-друге, банки, спеціалізуючись на фінансуванні аграрної сфери, мають розробити пропозиції щодо кредитування зі зменшеною вартістю та тривалими програмами. По-третє, держава має приділяти особливу увагу підтримці аграрної сфери економіки, як шляхом фінансування програм підтримки, так і спрощенням адміністративного обслуговування, наданням пільгового оподаткування та стимулюванням розвитку стратегічних і менш популярних видів сільськогосподарської продукції. Крім того, виробництво та реалізація будь-яких товарів повинні спрямовуватися насамперед на економічні інтереси, і держава повинна взяти на себе відповідальність за фінансування всіх різновидів аграрної продукції, оскільки аграрно-промисловий комплекс має стратегічне значення для України.

5. Здійснено аналіз існуючих програм та механізмів фінансування проектів. В Україні розроблено ряд програм та механізмів із підтримки та фінансування проектів АПК. А саме: фінансова підтримка заходів в АПК шляхом здешевлення кредитів, часткова компенсація вартості техніки та обладнання вітчизняного виробництва, фінансова підтримка розвитку садівництва, виноградарства та

хмелярства, державна підтримка галузі тваринництва, Надання кредитів фермерським господарствам. Також Уряд України активно працює над програмами, що передбачають залучення зовнішнього фінансування для відновлення країни після війни. Міністерства, відповідальні за цей процес, розробили та впровадили проект під назвою "єРобота". Ця ініціатива передбачає надання грантів від держави для створення нових підприємств та розширення діючих бізнесів, зокрема в аграрно-промисловому комплексі, що є основним драйвером економіки України.

6. Розроблено пропозиції щодо розширення інструментів фінансування проектів АПК в Україні, було розглянуто інноваційні інструменти фінансування АПК, а саме: позики від агрегатора, позики від постачальників виробничих ресурсів, позики від провідного підприємства, позики під заставу складського свідоцтва, позики від покупця, сек'юритизація, факторинг, краудфандінг, позики з маркетингової допомоги та державні програми підтримки ліквідності. Також одним з найперспективніших напрямків є розробка онлайн-платформ для збору інвестицій. Такі платформи дозволяють залучати фінансування безпосередньо від інвесторів, що відкриває нові можливості для фермерів та інших суб'єктів АПК. Крім того, використання блокчейн-технологій в фінансуванні проектів. Розробка нових інструментів фінансування проектів АПК в Україні дозволить стимулювати інноваційний розвиток галузі, підвищити конкурентоспроможність українських сільськогосподарських підприємств і сприяти загальному економічному зростанню країни. Це створить сприятливі умови для залучення як внутрішніх, так і зовнішніх інвестицій у розвиток АПК та забезпечить стабільний прогрес у сільському господарстві України.

7. Визначено перспективні напрямки фінансування проектів розвитку підприємств АПК в Україні. Підтримка іноземних партнерів у фінансуванні проектів розвитку агропромислового комплексу (АПК) в Україні є дуже важливою і перспективною. Іноземні інвестиції та співпраця з міжнародними організаціями можуть принести значний розвиток українському АПК,

забезпечити його конкурентоспроможність на світовому ринку і сприяти зміцненню економічної стабільності країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Малахова О. ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОЕКТНОГО ФІНАНСУВАННЯ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ. *Українська наука: минуле сучасне, майбутнє*. 2014. Вип. 19, ч. 1.С.1-13 URL: <http://unmsm.wunu.edu.ua/index.php/unmsm/article/viewFile/166/166>(Дата звернення 10.03.23.)
2. Сопільняк А.В ПРОЕКТНЕ ФІНАНСУВАННЯ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ. *Молодий вчений*. 2015. № 2 (17).С.1-5 URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2015/2/130.pdf>(Дата звернення 11.03.23.)
3. Бабінська С.Я. СУТНІСТЬ ТА ДЖЕРЕЛА ФІНАНСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЕКТІВ. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*.С.1-3 URL: <http://www.vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2015/12-2015/16.pdf> (Дата звернення 13.03.23.)
4. Сіренко Н. М., Боднар О. А ПРОЕКТНЕ ФІНАНСУВАННЯ.С.7-17 URL: https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/3605/1/Projektne_finansuvannia.pdf (Дата звернення 13.03.23.)
5. Міністерство аграрної політики та продовольства України. ОГЛЯД ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ В АПК УКРАЇНИ URL: <https://kse.ua/wp-content/uploads/2021/10/State-support-review-20211009.pdf> (Дата звернення 02.04.23.)
6. Бержанір І. А. Банківське кредитування: сучасний стан та перспективи розвитку. *Електронне наукове фахове видання з економічних наук «Modern Economics»*. №20 (2020). С.26-30 URL: <http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/7443/1/berzhanir.pdf> (Дата звернення 02.04.23.)
7. Міністерство аграрної політики та продовольства України. Стан кредитування підприємств АПК URL: <https://minagro.gov.ua/napryamki/finansova->

[politika/kredituvannya/stan-kredituvannya-pidpriyemstv-apk](#) (Дата звернення 05.04.23.)

8. Міністерство фінансів України. Інвестиційні фонди: які бувають та як обрати надійні? URL: <https://sp.minfin.com.ua/sicapital/investycijni-fondy-yaki-buvayut-ta-yak-obraty-nadijni> (Дата звернення 05.04.23.)

9. Усе про гранти. Що це таке, хто може отримати та як залучити. *Vector.2022.C.1* URL: <https://vctr.media/ua/use-pro-granty-shho-cze-take-hto-mozhe-otrymaty-ta-yak-zaluchyty-136663/> (Дата звернення 07.04.23.)

10. Миколенко І.Г. Особливості державного регулювання аграрного сектору економіки України URL: <https://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/6.3/208.pdf> (Дата звернення 07.04.23.)

11. Інформаційне агенство «Укрінформ». URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2012230-svitovimodeli-pidtrimki-silskogo-gospodarstva.htm.1> (Дата звернення 10.04.23.)

12. Державна підтримка АПК. *Агробізнес сьогодні.2020* URL: <http://agro-business.com.ua/agro/ekonomichnyi-hektar/item/14260-derzhavna-pidtrymka-apk.html> (Дата звернення 10.04.23.)

13. Куди найбільше інвестують українські агрокомпанії і зовнішні інвестори. *Агробізнес сьогодні.2020.* URL: <http://agro-business.com.ua/agro/ekonomichnyi-hektar/item/16168-kudynaibilshe-investuiut-ukrainski-ahrokompanii-i-zovnishni-investory.html>. (Дата звернення 12.04.23.)

14. Міністерство аграрної політики та продовольства України. Стан фінансування АПК у 2022 році URL: <https://minagro.gov.ua/napryamki/finansova-politika/finansuvannya-z-derzhavnogo-byudzhetu/stan-finansuvannya-apk-u-2022-roci> (Дата звернення 12.04.23.)

15. Міністерство аграрної політики та продовольства України. Фінансування з Державного бюджету. URL: <https://minagro.gov.ua/napryamki/finansova-politika/finansuvannya-z-derzhavnogo-byudzhetu> (Дата звернення 13.04.23.)

16. Проблеми фінансування та кредитування АПК: експертний погляд. *Агробізнес сьогодні*.2020р. URL: <http://agro-business.com.ua/agro/ekonomichni-hektar/item/19511-problemy-finansuvannia-ta-kredytuvannia-apk-ekspertnyi-pohliad.html> (Дата звернення 15.04.23.)

17. Державні кредитні програми – підтримка регіонального бізнесу та комунальних підприємств. *DNIPROPETROVSK INVESTMENT AGENCY*.2023. URL: <https://dia.dp.gov.ua/derzhavni-kreditni-programi-pidtrimka-regionalnogo-biznesu-ta-komunalnix-pidpriyemstv/> (Дата звернення 15.04.23.)

18. Міністерство аграрної політики та продовольства України. Стан кредитування підприємств АПК у 2023 році URL: <https://minagro.gov.ua/napryamki/finansova-politika/kredituvannya/stan-kredituvannya-pidpriyemstv-apk/stan-kredituvannya-pidpriyemstv-apk-u-2023-roci> (Дата звернення 17.04.23.)

19. Міністерство аграрної політики та продовольства України. Стан кредитування підприємств АПК. URL: <https://minagro.gov.ua/napryamki/finansova-politika/kredituvannya/stan-kredituvannya-pidpriyemstv-apk> (Дата звернення 18.04.23.)

20. Міністерство аграрної політики та продовольства України. Стан кредитування підприємств АПК у 2020 році. URL: <https://minagro.gov.ua/napryamki/finansova-politika/kredituvannya/stan-kredituvannya-pidpriyemstv-apk/stan-kredituvannya-pidpriyemstv-apk-u-2020-roci> (Дата звернення 18.04.23.)

21. Міністерство аграрної політики та продовольства України. Стан кредитування підприємств АПК у 2021 році. URL: <https://minagro.gov.ua/napryamki/finansova-politika/kredituvannya/stan-kredituvannya-pidpriyemstv-apk/stan-kredituvannya-pidpriyemstv-apk-u-2021-roci> (Дата звернення 20.04.23.)

22. Міністерство аграрної політики та продовольства України. Стан кредитування підприємств АПК у 2022 році. URL:

<https://minagro.gov.ua/napryamki/finansova-politika/kredituvannya/stan-kredituvannya-pidpriyemstv-apk/stan-kredituvannya-pidpriyemstv-apk-u-2022-roci>

(Дата звернення 20.04.23.)

23. Марина А.С., Рябчикова Д.А. Державне фінансування агропромислового комплексу України: сучасний стан та перспективи. «Молодий вчений». № 11 (75).С.1-6. URL:

<http://ea.donntu.edu.ua/bitstream/123456789/32697/1/%D0%94%D0%95%D0%A0%D0%96%D0%90%D0%92%D0%9D%D0%95%20%D0%A4%D0%86%D0%9D%D0%90%D0%9D%D0%A1%D0%A3%D0%92%D0%90%D0%9D%D0%9D%D0%AF%20%D0%90%D0%93%D0%A0%D0%9E%D0%9F%D0%A0%D0%9E%D0%9C%D0%98%D0%A1%D0%9B%D0%9E%D0%92%D0%9E%D0%93%D0%9E%20%D0%9A%D0%9E%D0%9C%D0%9F%D0%9B%D0%95%D0%9A%D0%A1%D0%A3%20%D0%A3%D0%9A%D0%A0%D0%90%D0%87%D0%9D%D0%98%20%D0%A1%D0%A3%D0%A7%D0%90%D0%A1%D0%9D%D0%98%D0%99%20%D0%A1%D0%A2%D0%90%D0%9D%20%D0%A2%D0%90%20%D0%9F%D0%95%D0%A0%D0%A1%D0%9F%D0%95%D0%9A%D0%A2%D0%98%D0%92%D0%98.pdf>

(Дата звернення 21.04.23.)

24. Держпідтримка АПК на 2022 рік. *AgroPolit.com* *Гаряча агрополітика*. 2021р. URL: <https://agropolit.com/spetsproekty/933-derjpidtrimka-apk-na-2022-rik>

(Дата звернення 21.04.23.)

25. КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ ПОСТАНОВА від 29 квітня 2015 р. № 300 Київ. Про затвердження порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для фінансової підтримки заходів в агропромисловому комплексі шляхом здешевлення кредитів. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/300-2015-%D0%BF#Text> (Дата звернення 21.04.23.)

26. КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ ПОСТАНОВА від 15 липня 2005 р. № 587 Київ. Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у

державному бюджеті для розвитку виноградарства, садівництва і хмелярства.
URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/587-2005-%D0%BF#Text> (Дата звернення 21.04.23.)

27. КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ ПОСТАНОВА від 7 лютого 2018 р. № 106 Київ. Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для надання фінансової підтримки розвитку фермерських господарств. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/106-2018-%D0%BF#Text> (Дата звернення 21.04.23.)

28. Державна підтримка фермерських господарств. URL: <https://apk.dp.gov.ua/gromadskosti/services/subsidiyi> (Дата звернення 22.04.23.)

29. КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ ПОСТАНОВА від 12 травня 2021 р. № 517 Київ. Про внесення змін до Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для державної підтримки розвитку тваринництва та переробки сільськогосподарської продукції URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/517-2021-%D0%BF#Text> (Дата звернення 22.04.23.)

30. Уряд планує програму держпідтримки картоплярства. *УКРІНФОРМ* Мультимедійна платформа іномовлення.2021р. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3221734-urad-planue-programu-derzpidtrimki-kartoplarstva.html> (Дата звернення 22.04.23.)

31. Міністерство аграрної політики та продовольства України. Огляд стану меліорації в Україні URL: <https://minagro.gov.ua/napryamki/melioraciya/oglyad-stanu-melioraciyi-v-ukrayini> (Дата звернення 23.04.23.)

32. Міністерство аграрної політики та продовольства України. Виробники органічної продукції мають можливість скористатися програмами підтримки URL: <https://minagro.gov.ua/news/virobniki-organichnoyi-produkciyi-mayut-mozhlivist-skoristatisya-programami-pidtrimki> (Дата звернення 23.04.23.)

33. Аграрна повоєнна відбудова України — грантові програми. *AGGEEK*. 2022р. URL: <https://aggeek.net/ru-blog/agrarna-povoenna-vidbudova-ukraini--grantovi-programi> (Дата звернення 25.04.23.)
34. «Робота Урядова програма безповоротних грантів для створення та розвитку власного бізнесу URL: <https://erobota.diia.gov.ua/> (Дата звернення 25.04.23.)
35. Як отримати безповоротні гранти «єРобота» від держави на власну справу. *AGRONEWS*. 2023р. URL: <https://agronews.ua/news/yak-otrymaty-bezporotni-granty-yerobota-vid-derzhavy-na-vlasnu-spravu/> (Дата звернення 25.04.23.)
36. Коваленко М.В., Поліщук М.М., Горячун О.В., Сучасні джерела фінансування сільськогосподарських підприємств. 2018р. С.2-11. URL: http://economyandsociety.in.ua/journals/17_ukr/35.pdf (Дата звернення 03.05.23.)
37. Бахчиванжи Л. А., Євтушок О.В. Барбінягра О. М., Інноваційний розвиток управління фінансовою діяльністю аграрних підприємств на засадах маркетингу інвестицій. *Economic Bulletin of the Black Sea Littoral*. Випуск 3. 2022р. С.3-15 URL: <https://ebbsl.com.ua/index.php/visnuk/article/view/31/28> (Дата звернення 06.05.23.)
38. Klerx S. Alternative sources of finance in the agricultural sector. Wageningen: Business Economic Group. URL: <https://edepot.wur.nl/349994> (Дата звернення 10.05.23.)
39. Filimonova N.G. Crowdfunding as the way of projects financing in agribusiness. IOP Conference Series: Earth and Environmental Science. URL: https://www.researchgate.net/publication/335367257_Crowdfunding_as_the_way_of_projects_financing_in_agribusiness (Дата звернення 11.05.23.)
40. Програма USAID з аграрного і сільського розвитку (АГРО). URL: https://www.prostir.ua/wp-content/uploads/2021/12/APS-04_AGRO_Modification-11.pdf (Дата звернення 15.05.23.)

41. Програма бізнес-партнерства спрямованого на підтримку аграрного сектору та харчового виробництва в Україні. URL: <https://lap.drc.ngo/title/msd>
(Дата звернення 18.05.23.)

ДОДАТКИ

Інформація про стан залучення кредитних коштів суб'єктами підприємництва - сільськогосподарськими
товаровиробниками у 2023 році у тому числі за державною програмою «Доступні кредити 5-7-9%»
станом на 29 травня 2023 року

Б а н к и	Кількість с/г товаровиробників, які залучили кредити		Обсяг залученого кредиту/кредитної лінії		Обсяг залученого кредиту/кредитної лінії під портфельні гарантії			Процентна ставка за укладеними кредитами/кредитними лініями, %	
	Всього	у тому числі за програмою 5-7-9	Всього по всіх програмах кредитування	у тому числі за програмою 5-7-9	Разом	80%	менше 80%	мінімальна	максимальна
АТ «КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК»	141	90	7 721 641,91	608 787,53	188 475,50	76 500,00	111 975,50	0,01	24,38
АТ КБ «ПриватБанк»	2 111	2 110	6 483 965,37	6 478 965,37	6 478 965,37	38 000,00	6 440 965,37	14,46	18,37
АТ «Ощадбанк»	1 939	1 792	5 146 166,69	3 793 763,18	1 066 665,00	178 880,40	887 784,60	9,50	28,72
АТ «ПУМБ»	313	266	3 020 961,00	1 711 567,00	844 467,00	153 600,00	690 867,00	6,00	24,00
АТ «Прокредит Банк»	355	284	2 529 241,10	1 988 840,67	1 456 730,49	660 813,65	795 916,84	4,50	24,46
АТ АБ «Укргазбанк»	203	160	2 386 568,30	1 221 857,66	1 587 351,35	1 146 840,06	440 511,29	0,01	24,69
АТ «Укрексімбанк»	82	67	1 453 950,00	880 315,00	781 432,00	152 500,00	628 932,00	16,00	30,95
АТ «ОТП Банк»	106	52	1 228 580,96	506 931,00	396 250,00	129 325,00	266 925,00	0,01	25,00
АТ «Райффайзен Банк»	1 082	151	1 179 841,00	640 039,00	192 151,00	0,00	192 151,00	20,00	45,00
АТ «Кредобанк»	114	100	1 074 546,11	714 541,83	43 000,00	0,00	43 000,00	4,50	23,39
ПАТ АБ «ПВДЕННИЙ»	27	10	498 515,36	122 609,95	5 677,70	0,00	5 677,70	7,00	30,00
АТ АКБ «Львів»	165	82	423 609,00	282 388,00	20 635,00	0,00	20 635,00	15,00	29,90
АТ «БАНК КРЕДИТ ДНІПРО»	70	63	362 978,67	321 300,41	131 567,33	21 000,00	110 567,33	20,00	26,00
АТ «АГРОПРОСПЕРІС БАНК»	76	58	258 596,87	159 715,84	42 300,00	0,00	42 300,00	8,00	26,83
АТ «ТАСКОМБАНК»	9	2	205 503,00	83 055,60	0,00	0,00	0,00	0,01	27,00
АТ «Полтава-Банк»	16	16	112 879,02	112 879,02	11 500,00	0,00	11 500,00	19,39	24,05
АТ «Полкомбанк»	8	5	92 224,30	41 062,10	0,00	0,00	0,00	4,50	24,00
АТ «БАНК АЛЬЯНС»	5	5	76 000,00	76 000,00	28 000,00	0,00	28 000,00	16,77	21,65
АТ «БАНК ВОСТОК»	5	5	75 900,00	75 900,00	65 000,00	0,00	65 000,00	19,99	22,46
АТ «АБ «РАДАБАНК»	7	0	70 054,30	0,00	0,00	0,00	0,00	6,00	27,00
АТ «МетаБанк»	3	1	58 000,00	2 000,00	0,00	0,00	0,00	18,46	18,77
АТ «Банк «УКРАЇНСЬКИЙ КАПІТАЛ»	3	2	45 000,00	41 000,00	33 000,00	0,00	33 000,00	13,82	23,00
АТ «МІБ»	4	1	24 000,00	3 000,00	0,00	0,00	0,00	22,04	27,00
АТ «КБ «ГЛОБУС»	10	7	15 632,39	13 361,43	0,00	0,00	0,00	0,01	24,38
АТ «КОМІНБАНК»	1	1	11 700,00	11 700,00	0,00	0,00	0,00	23,61	23,61
АТ «АКБ «КОНКОРД»	2	2	7 000,00	7 000,00	0,00	0,00	0,00	19,00	22,00
АТ «RwS bank»	1	1	4 000,00	4 000,00	0,00	0,00	0,00	22,63	22,63
АТ «ШРЕУС БАНК МКБ»	1	1	3 700,00	3 700,00	3 700,00	0,00	3 700,00	19,00	19,00
АТ «АЛЬТБАНК»	1	0	1 828,43	0,00	0,00	0,00	0,00	6,00	6,00

тис. грн

АТ «МТБ БАНК»	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	-	-
АТ «АСВІО»	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	-	-
ПАТ «Кредитвест банк»	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	-	-
АТ «ПРАВЕКС БАНК»	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	-	-
ПАТ «КБ «АКОРДБАНК»	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	-	-
АТ «БАНК ІНВЕСТИЦІЙ ТА ЗАОЩАДЖЕНЬ»	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	-	-
АТ «Альфа-Банк»	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	-	-
АТ «МЕГ АБАНК»	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	-	-
АТ «СКАЙ БАНК»	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	-	-
АТ «УКРСИББАНК»	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	-	-
АТ «КРИСТАЛБАНК»	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	-	-
АТ «МОТОР-БАНК»	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	-	-
АТ «БАНК СІЧ»	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	-	-
Всього по банках	6 860	5 334	34 572 583,78	19 906 280,59	13 376 867,74	2 557 459,11	10 819 408,63	0,01		45,00
<i>Було станом на 22.05.2023</i>	<i>6 568</i>	<i>5 065</i>	<i>33 385 597,37</i>	<i>18 934 904,28</i>	<i>12 699 209,30</i>	<i>2 350 298,59</i>	<i>10 348 910,71</i>	<i>0,01</i>		<i>45,00</i>
Було станом на 31.12.2022	43 648		95 467 281,55		53 661 331,33	27 721 627,55	25 939 703,78	0,01		45,00

Інформація про стан залучення кредитних коштів суб'єктами підприємництва - сільськогосподарськими
товаровиробниками у 2023 році у тому числі за державною програмою «Доступні кредити 5-7-9%» станом на 29 травня
2023 року

тис. грн

Область	Кількість с/г товаровиробників, які залучили кредити		Обсяг залученого кредиту/кредитної лінії		Обсяг залученого кредиту/кредитної лінії під портфельні гарантії			Процентна ставка за укладеними кредитами/кредитними лініями, %	
	Всього	у тому числі за програмою 5-7-9	Всього по всіх програмах кредитування	у тому числі за програмою 5-7-9	Разом	80%	менше 80%	мінімальна	максимальна
Вінницька	825	682	3 772 260,42	2 130 436,06	1 332 311,58	54 647,54	1 277 664,04	0,01	45,00
Волинська	362	331	1 517 807,09	1 207 340,27	1 005 680,05	125 980,00	879 700,05	13,96	24,46
Дніпропетровська	462	350	2 821 877,93	1 470 508,09	1 486 653,96	530 007,33	956 646,63	0,01	26,00
Донецька	12	10	32 074,18	30 247,18	20 975,77	0,00	20 975,77	6,00	20,00
Житомирська	183	131	843 893,32	564 877,52	149 094,00	21 745,00	127 349,00	4,50	24,46
Закарпатська	16	12	35 674,00	32 778,00	15 221,00	2 350,00	12 871,00	18,96	20,00
Запорізька	169	108	428 409,16	411 191,08	336 333,71	12 300,00	324 033,71	13,22	20,00
Івано-Франківська	92	61	339 941,49	243 816,49	109 232,00	9 400,00	99 832,00	14,22	25,00
Київська	512	423	7 372 352,24	1 946 590,65	1 341 193,02	184 299,94	1 156 893,08	0,01	27,00
Кіровоградська	924	790	2 705 659,54	2 326 307,67	1 815 931,97	91 974,00	1 723 957,97	6,00	23,01
Луганська	1	1	83,71	83,71	0,00	0,00	0,00	17,19	17,46
Львівська	416	357	1 524 055,17	1 200 348,05	801 521,70	62 745,92	738 775,78	0,01	26,90
Миколаївська	248	169	949 554,75	546 666,12	349 069,17	159 009,00	190 060,17	6,50	24,38
Одеська	616	524	2 291 058,00	1 915 421,82	1 435 442,46	78 070,00	1 357 372,46	6,00	24,38
Полтавська	254	156	1 479 076,97	813 519,85	586 783,56	221 746,00	365 037,56	7,00	24,00
Рівненська	97	64	659 183,97	383 185,12	169 153,57	108 300,00	60 853,57	17,32	26,90
Сумська	210	154	854 319,16	731 461,96	323 947,35	150 282,66	173 664,69	8,60	25,00
Тернопільська	388	282	1 588 618,04	879 360,08	553 239,00	354 755,00	198 484,00	11,50	29,90

Харківська	256	185	905 305,88	826 134,78	511 854,14	37 350,00	474 504,14	12,22	24,46
Херсонська	30	3	33 197,00	22 543,00	18 000,00	0,00	18 000,00	20,00	20,00
Хмельницька	262	166	1 467 531,39	533 032,13	195 203,75	38 270,00	156 933,75	9,50	25,00
Черкаська	221	144	1 268 062,21	739 920,78	115 461,11	23 780,00	91 681,11	8,00	24,00
Чернівецька	66	61	256 015,78	210 621,63	123 920,70	19 867,00	104 053,70	18,00	20,00
Чернігівська	238	170	1 426 572,38	739 888,55	580 644,17	270 579,72	310 064,45	0,01	30,95
Всього	6 860	5 334	34 572 583,78	19 906 280,59	13 376 867,74	2 557 459,11	10 819 408,63	0,01	45,00
<i>Було станом на 22.05.2023</i>	<i>6 568</i>	<i>5 065</i>	<i>33 385 597,37</i>	<i>18 934 904,28</i>	<i>12 699 209,30</i>	<i>2 350 298,59</i>	<i>10 348 910,71</i>	<i>0,01</i>	<i>45,00</i>
Було станом на 31.12.2022	43 648		95 467 281,55		53 661 331,33	27 721 627,55	25 939 703,78	0,01	45,00

